

Zürjén szövegek.

(Első közlemény.)

Míg az 1911. év nyarán gyűjtött és «Zürjén népköltészeti mutatóványok» cím alatt a NyK. XLI. és XLII. kötetében (és különnyomatban 1913-ban) megjelent zürjén szövegeim csak a vicsegdai (usztzsiszolszki) és részben a sziszolai nyelvjárást mutatták be, addig jelen munkám három zürjén nyelvjárás területén való gyűjtésem eredménye, és így az itt közölt szövegek három zürjén nyelvjárással ismertetnek meg bennünket: a közép-vicsegdai, alsó-vicsegdai és udorai nyelvjárással. Ezeken kívül a sziszolai nyelvjárás területéről is tudok több nyelvmutatóványt közölni, a melyek — éppúgy mint előbbi gyűjteményem sziszolai szövegei — legnagyobbbrészt egy olyan usztzsiszolszki közlőtől származnak, a ki már évek óta havonként körülbelül két hetet tölt a Sziszola-melléki falvakban.

Alább közölt zürjén szövegeimet a Nemzetközi Közép-és Keletázsiai Társaság Magyar Bizottságának támogatásával 1913. nyarán végzett második zürjén tanulmányútam alkalmával gyűjtöttem. Mint már e tanulmányútamról szóló jelentésemben (KSz. XIV. 207) megemlítettem, közép-vicsegdai szövegeimet usztzsiszolszki emberek ajkáról, alsó-vicsegdai meséimet egy Семыковкероць falvából való öreg ember közlése alapján és Aikino falvában jegyeztem föl, míg e gyűjteménynek nyelvileg bizonyára legbecsesebb része, az első udorai szövegek, a Vaska folyó mellett (a *jertim* folyócska torkolatánál) fekvő *jertim-din* (c. Ертимское) és a vele szomszédos *kert-tuvja* falvából valók.

Szövegeim a következő sorrendben követik egymást: 1. közép-vicsegdai, 2. alsó-vicsegdai, 3. sziszolai és 4. udorai nyelvmutatóványok.

A szövegek átírásában, fordításában és az ezt követő jegyzetekben ugyanazt a módszert követtem, mint első gyűjteményemben (I. Zürjén népk. mutatványok 2—3. l.). A szövegek használhatóságát a fordításnak a szöveg alatt való közlése bizonyára emelni fogja; az egyes daraboknak pontokra való felosztása pedig az illető szövegrészlethez tartozó jegyzetnek a megkeresését könnyíti meg.

Rövidítéseim is ugyanazok, mint előbbi gyűjteményemben. Új rövidítés a következő kettő:

KALIMA = JALO KALIMA, Die russischen Lehnwörter im Syrjänischen. SUS. Toim. XXIX. 1911.

FOKOS = FOKOS DÁVID, Zürjén népköltészeti mutatványok. Különnyomat a NyK. XLI. és XLII. kötetéből. Budapest, 1913.

* * *

Végül még csak néhány szóval igaz hálámnak akarok kifejezést adni MUNKÁCSI BERNÁT úr iránt, a kinek mindkét tanulmányutam létrejöttét köszönhetem. Ő eszközölte ki számomra a Nemzetközi Közép- és Keletázsiai Társaság Magyar Bizottságának anyagi és erkölcsi támogatását és hű támogatóm volt tanulmányútjaim előkészítésében éppúgy, mint keresztülvitelükben.

I. Vicssegdai nyelvjárás.

A) Közép-vicssegdai (usztsziszozszi) szövegek.

1.

1. *olisni-vjlisni starik-gozja. nalen veli kujim niv. olisni, olisni, med idžid nilisli pera vois veres saje munni. starik-gozja sijes šetasni šondi saje. vo preiditas, med preiditas, pera loue i*

1. Él-t-volt egy öreg ember a feleségével (tkp. öreg-házaspár). Nekik három leányuk volt. Éltek, éltek, a legidősbik leányuknak eljött az ideje, hogy férjhez menjen. Az öreg ember meg a felesége a naphoz adják őt (nőül). Elmúlik egy év, elmúlik a

šerkost nivse šetni veres saje. sijes šetasni telis saje. kor-ke voas pera šetni i med ištšet nivse. sijes bat-mamis šetasni kirniš saje. stav nivjas starik-gozjalen ināsisni i bura oleni mužikjasisked.

2. kor-ke starik gažtemtšini pondas nivjassis i mededšas najees vidlini. pervoī munas šondi-žat orde geštini. šondi zev lešida tēstes primitas i babaisli tšektas blin gudravni. babais blin gudralas i patš kutas lomtini. šondi šuue: «oz kov patš lomtini; me a tšim pukša i te me vile kištav blinse i zev lešida pežšas.» naje sidž i ve tšasni. šondi džodž-šere pukšas, a babais paņen kištale jur vilas ul i ań i stav blin zev lešida pežšas šondi-jur vilin.

starik šéšša gortas munas i tšekte babaisli blin gudravni. baba blin gudralas i pondas patš lomtini. starik šuue: «ne-ku tšem oz kov lomtini patš. menam žat tai jur vilas pežšale blinse. me sidž-že pežšala. me pukša, a te menim jur vile kištav.»

második (év), eljön (tkp. lesz) az ideje, hogy a középső leányukat is férjhez adják. Őt a holdhoz adják (nőül). Valamikor eljön az ideje, hogy a legkisebbik leányukat is (férjhez) adják. Őt a szülei a hollóhoz adják. Az öreg embernek meg a feleségének a leányai mind elhelyeződtek és jól élnek a férjükkal.

2. Egyszer az öreg bánkódni kezd a leányai után és elindul őket meglátogatni. Először a nap-vejéhez megy vendégeskedni. A nap nagyon jól fogadja az ipját és megparancsolja a feleségének, hogy lepényt keverjen. Az asszony lepényt kever és kezdi a kemenczét befűteni. A nap mondja: «Nem kell a kemenczét befűteni, én magam leülök és te énreám öntsd a lepényt (t. i. a tészát) és az nagyon jól megsül majd». Ők így is tesznek. A nap leül a padló közepére, a felesége meg kanállal a fejére önti a tészát és a lepény mind nagyon szépen megsül a nap fején.

Az öreg azután haza megy és mondja a feleségének, hogy lepényt keverjen. Az asszony lepényt kever és kezd a kemenczébe befűteni. Az öreg (így) szól: «Nem kell semmiféle kemenczét befűteni. Az én vöm a fején süti meg a lepényt. Én ugyanúgy sütöm majd meg. Én leülök, te meg a fejemre öntsd (t. i.

starik pukšas; baba kutas kištavni, tolke blin oz pežás, a starik staris náneššas. sidž naje blin oz i vermini pežavni.

3. kor ke starik miššas-pivšas, ul' náh mįntedas i mededťšas med žafis orde. telisť tšetes zev bura primitas i istas babase kebregge surla. babais šuue: «kebregin pemid; kole šis boštni.» — «ne-kuťšem oz kov šis, me tšetš peta i jugdedišta tenid.» baba boštas jandova i petas, a telisť puktas kebreg-porog vile tšunse i kebregin loye jugid lun-kod. baba ledťšilas i vajas sur. starikes juktalasni.

kor-ke gešľitas, gešľitas i mededťšas starik gortę. gortas voas i assis starukase iste kebregge surla. staruka oz pet biteg; šuue: «pemid kebregin i kiltšę-ke uša i kokes tšega.» starik šuue: «pet, mun, me tenid jugdedla. menam telisť-žat taj tšunnas jugdede.» staruka petas, starik si beris. tšun puktas porog vile, tolke ne-kuťšem jugid oz tšunis pet. staruka ninem oz addži; pos vįsánis kebreg-guas use i ki i kok tšegas.

a tészttát)». Az öreg leül, az asszony kezdi önteni (a tészttát), csakhogy a lepény nem sül meg, az öreg meg egészen betészttásodik. Így nem is bírnak lepényt sütni.

3. Valamikor megmosakodik-megfürdik az öreg, a nyers tészttát lemossa (tkp. leválasztja, kiveszi) és elindul a második vejéhez. A hold nagyon jól fogadja az ipját és küldi a feleségét a pinczébe sörért. Az asszony mondja: «A pinczében sötét van; gyertyát kell vinni». — «Nem kell semmiféle gyertya, én együtt megyek ki (veled) és világítok neked». Az asszony fogja a kannát és kimegy, a hold meg a pincze küszöbére teszi az újját és a pinczében (olyan) világos lesz mint nappal. Az asszony lemegy és sört hoz. Az öreget megvendégelik az itallal.

Valamikor vége a vendégeskedésnek (tkp. vendégeskedik, vendégeskedik) és az öreg haza indul. Haza jön és a maga öreg feleségét küldi a pinczébe sörért. Az öreg asszony nem megy ki világ nélkül, mondja: «Sötét van a pinczében és valahová esem és kitoröm a lábamat». Az öreg ember mondja: «Eredj, menj (tkp. menj ki, menj), én világítok majd neked. Az én hold-vóm lám az újjával világít». Az öreg asszony kimegy, az öreg ember utána. Az újját a küszöbre teszi, csakhogy semmi-

4. *stariklen baba kor-ke edva búrdas i starik koimed nivse vidlini mededltás, kirniš-žat orde geštiti. kirniš, ordin geštitas lun, i vož kutas lokni. kirniš šuue: «kerkain žar da i ludikeš. petam-že mi užni saraje.» saraje petas i téstes tšetš boštas. pukšasni zib vile. kirniš šamirtas etik bordnas babase, med bordnas tětse, i zev lešida užasni naje.*

kor-ke geštittás i starik gorte voas. starukali šuue: «me-pe og vermi užni; kerkain zev žar. petam užni ta-lun saraje». vož voas i starik-gozja petasni saraje. starik i šuue: «kirniš-žat pe menam užle zib vilin. kajam, i mi pukšam zib vile». kajasni, zib vile pukšasni lažinittšemen i tolke uditasni vugirtni. kiknaršis zib vivšan uženi i kurte, džis doimasni.

žatjasis da nivjasis starik-gozjaes džebasni-idralasni i bara važ-nogiš (nogen) pondasni ovni.

féle világosság nem jön az újjából. Az öreg asszony semmit se lát. A lépcsőről a pinczegödörbe esik és kitörik a keze-lába.

4. Az öreg embernek a felesége valamikor nehezen felgyógyul és az öreg elindul harmadik leányát meglátogatni, holló-vejéhez vendégségbe. A hollónál vendégeskedik egy napig és beáll az éjjel (tkp. kezd jönni az éjtszaka). A holló mondja: «A szobában nagyon meleg van és sok a poloska (tkp. poloskás). Menjünk ki a csűrbe hálni». Kimegy a csűrbe és magával (tkp. együtt) viszi az ipját. Leülnek egy rúdra. A holló egyik szárnyával a feleségét fogja körül, a másik szárnyával az ipját, és nagyon jól alszanak ők.

Valamikor vége a vendégeskedésnek és az öreg haza jön. Az öreg asszonynak mondja: «Én nem tudok aludni, a szobában nagyon meleg van. Menjünk ma a csűrbe hálni». Jön az éjtszaka és az öreg meg a felesége kimennek a csűrbe. Az öreg mondja is: «Az én holló-vöm rúdon hál. Másszunk fel, és mi is üljünk egy rúdra». Felmásznak, guggolva ülnek a rúdra és csakhogy el tudnak szunnyadni. Mindketten leesnek a rúdról és halálra sérülnek meg.

A vejeik és a leányaik eltemetik az öreg embert meg a feleségét és megint úgy kezdenek élni mint régen.

Jegyzetek. 1. *prejditas* < or. пройти: пройдетъ | *inäsini* 'помѣстились, устроились'.

2. *gaztemtšini* 'сжучать' | *těšt* < or. тещь | *gudravni* 'замѣшать' | *pežásni* 'sütni; sülni, megsülni' | *náněššas* 'запачкается тѣстомъ'.

3. *ul' nán* 'nyers (сырой, жидкий) kenyér, tészta' | *míntědni* 'избавить, освободить, отцѣпить' | *jandova* < or. ендова, яндова (l. Dal nagy szótárát) | *tšegni* 'eltörni (tr. és intr.)' | *kebreg-gu* v. *kebreg-guran* 'gödör a pinczében, a hová jeget, havat tesznek'.

4. *kerkain žar* v. *kerkain peš* | *šamirtas* 'обниметь' | *geštittšas* 'кончилось гощение' | *lažinittšini* 'leguggolni; присѣсть' | *džebasn-idealasni* l. FOKOS 133. l. | *važ-nog, važ nogen* 'régi szerint, régi módra'; a *važ-nog* alakot a nyelvérzék nominativusnak veszi (pedig eredetileg talán accusativus volt, mint a ragtalan időhatározók; l. РАТКАНОВ-FUCHS, Laut- und Formenl. der süd-ostj. Dialekte 123—4) és így keletkezhetett a determinált *važ-nogis* alak. Vö. *ritla-dor* v. *ritla-doris mi gulaitim* 'подъ вечеръ гуляли' (FOKOS 108).

A mese közlője Alekszander Georgijevics Frolov, a ki gyerekkorában hallotta ezt a mesét Usztsziszofszkban.

2.

1. *važen olisni-vilisni periš (starik) gozja. nalen veli kik niv. etikis veli ena, a medis entem pattseri,tsa. enis i šue starikli: «nuam idžiddžik nivte vere i šetam veres saje ke,đžid saje. tan ne-kod sijges oz vai, i menam nivli loue si-vesna gortin veresteg ovni.» aili eške i zev žal, da loue katědni vere.*

aski tšěttšis, ver dodđalis, pukšedis entem niles (mamtem niles), boštis i,tšėtik kudje keluise i katědis vere. voisni vere, kud

1. Régen élt-volt egy öreg ember meg a felesége. Nekik két leányuk volt. Az egyik édesleány (tkp. anyás) volt, a másik azonban anyátlan (árva) mostohaleány. Az anya mondja az öregnek: «Vigyük a nagyobbik leányodat az erdőbe és adjuk férjhez a fagyhoz. Itt senki se veszi el, és az én leányomnak őmiatta férj nélkül kell otthon élnie». Az apa nagyon sajnálja bár, de oda kell vinnie az erdőbe.

Másnap felkelt, befogta a lovát, beültette a mostohaleányt (a számba), egy kicsike kosárban vitte (tkp. kosárba vitte, azaz kosárba tette és vitte) a holmiját és vitte az erdőbe. Az erdőbe

bostis, pu ulę puktis, niles püksedis, kolis i šuis: «pukav, musa nilei, i vidžsis žėnikte.» a tšis munis gortas.

niv pukalis, pukalis i kinmini kutis. a koralis vek oz lok. šėssa kor-ke kutisni pujas ratška kivni bidsen i vois žėnik, zev peris da zev džor, i šue nich: «mitša nilei, kinman, on?» niv šue: «šonid, musa dedei, šonid.» aslas eske konerlen pišis šarka kilę (piņjusis šarka kileni) ke džidisla. peris žėnik sijees žalitis i pástedis šonid pašen. šėssa šetis sili tšelei idžid kud kelui, bidsen dona kelui. nivli loi šonid i pukale idžid kud vilin.

2. *aski asiv vodž getiris aili šue: «mun, kaili, vil žalte vidli.» ai kajis vere, vi džede, a niv silen pukale zev gaža tšužema idžid kud vilin i zev bur paša. ai püksedis dodde, kelui puktisni i ledžsisni gortas.*

a enis pežale blin, kodravni entem nivse. ponjis urte i šue: «kežajin lokte veriš, nivse vaje i una em-bur vaje.» a kežajikais

érték, fogta a kosarat, egy fa alá tette, ráültette a leányát, ott hagyta és így szólt: «Ülj, kedves lányom, és várd a vőlegényedet». Ő maga haza ment.

A leány ült, ült és fázni kezdett. Kérő pedig csak nem jön. Azután valamikor a fák elkezdtek mind recsegni és jött a vőlegény, nagyon öreg és nagyon ősz, és mondja a leánynak: «Szép lányom, fázol, nem?» A leány mondja: «Meleg van, kedves nagyapám, meleg». Bár magának szegénynek vaczog a foga a hidegtől. Az öreg vőlegény megsajnálta őt és meleg subával öltöztette fel. Azután egy egész nagy kosár holmit adott neki, csupa drága holmit. A leánynak melege lett és ül a nagy kosáron.

2. Másnap korán reggel az asszony mondja az apának: «Eredj, menj (az erdőbe), nézd meg az új vődet». Az apa elment az erdőbe, nézi, az ő leánya nagyon vidám arccal és nagyon jó subában ül egy nagy kosáron. Az apa szánjába ültette, odatették a holmit és hazafelé mentek.

Az anya meg lepényt süt mostohaleánya emlékére (tkp. megemlékezni mostohaleányáról, mintha t. i. már meghalt volna). A kutya ugat és mondja: «Jön a gazda az erdőből, hozza a leányát és sok jót hoz». A gazdasszony azonban megüti a ke-

i kutskas muteinas: «en perjás! kezaiin lokte da veris vaje nilisliš li-šemse.»

voisni veris i niv lovja. settse en zev jona skermis i em-bur vile kutis silen aslas nilisked vež petni. enlen niv i šue: «ajei, mene tšetš katėdli verad, menim kole-že em-buris.»

3. aski sili en puis, pežalis tšeskid bur i puktis sili kudje i medėdis vere ajisked. až katėdis i kolis vere, a a tšis ledžsis gortas. niv pukale i vidžsisė, kodi sili vajas em-bur. ne-kod oz lok i oz vai, a sije zev jona kinme. šėša loks si dine zev peris džor mort i šue: «mi tša nilei, kinman, on?» niv skermema, kinme jona, legasis i šue lokis: «vai nin em-burte! bidsen nin kinmi tattse.» peris mort legasis da sijegs i kutskis zev jona. sije velema a tšis ke džidis. niv settse i kuli.

aski en iste ajes: «kaili verad nilidla da vai gorte una em-buren.» až vev dodđalis, munis vere i addžis: niv kulėma. puktis dodđe i vajas gorte. a pon urte i šue: «kezaiin vaje veris

verőfával: «Ne hazudjál! A gazda jön és leányának a csontjábörét hozza az erdőből».

Megjöttek az erdőből és a leány él (tkp. eleven). Erre az anya nagyon erősen megharagudott és ő a leányával együtt megirigyelte a (hozott) holmit. Az anya leánya mondja: «Atyám, vigy engem is az erdőbe, nekem is kell a gazdagság».

3. Másnap az anya édes jó dolgokat főzött, sütött az ő részére és a kosarába tette és elküldte az erdőbe az apjával. Az apa elvitte és ott hagyta az erdőben (tkp. az erdőbe), maga meg haza ment. A leány ül és várja, (hogy) ki hoz majd neki gazdagságot. Senki se jön és (senki) se hoz, ő meg nagyon erősen fázik. Azután jött hozzá egy nagyon öreg ősz ember és mondja: «Szép lányom, fázol, nem?» A leány felindult — nagyon fázik —, megharagudott és haragosan mondja: «Hozd már a gazdagságodat! Már egészen megfagytam itten (tkp. ide)». Az öreg ember megharagudott és nagyon erősen megütötte őt. Maga a fagy volt az. A leány bele is halt.

Másnap az anya küldi az apát: «Menj az erdőbe a leányodért és hozd haza sok kincsesel». Az apa befogta a lovat, az erdőbe ment és látta: a leány meghalt. A szánjára tette és haza hozta. A kutya meg ugat és mondja: «A gazda leányának

nilišlīs li-šemsē.» eni petis panid i niv kulema. zev jona berdni kutis. džebisni-idralisni i ovni kutisni. eitem niles veres saje (verese) šetni kutisni una em-burnas veršis vajemnas. periš gozja burášisni i zev jona pir vilas naje jektisni i eni oleni-vileni.

a csontját-bőrét hozza az erdőből». Az anya elébe ment és a leány meghalt. Nagyon erősen elkezdett sírni. Eltemették és kezdtek élni. Az anyátlan leányt férjhez adták az erdőből hozott sok vagyonával. Az öreg ember meg a felesége kibékültek és a lakodalmon nagyon táncoltak és most élnek-vannak.

Jegyzetek. 1. *ena niv, eitem niv vö. mantem niv, mama niv* Fokos, Zürj. Népk. Mutatv. 72 | *boštis i tšetik kudje keluise* 'въ маленький коробъ платие и вещи взял' | *ke,džidisla* 'отъ холода'.

2. *zev gaža tšuzema v. vesel-tšuzema* 'съ веселымъ лицомъ' | *blin* 'круглый, тонкий хлѣбъ; блинъ' | *kodravni* 'поминать' (megemlékezni a halotról pl. halála napján v. nevenapján) | *mutei* 'мутовка, мѣшалка' (l. КАЛМА, Die russ. Lehnwörter im Syrjänischen 88).

3. *lokiš* 'сердито' | *burášisni* 'помирились'.

A mese közlője Frolov nyelvmesterem anyja (Uzsztšiszoľszkban).

3. *ozir marko jiliš.*

1. *markolen niv ni pi abu; tolke velini gozja. babašlī i šue marko:* «*mi-ŋe mi tadž olam? vai-že kristoses geštitiŋi koram as orde. mi ved ozira olam i mian orde loktas.*» *naje šessa i korisni kristoses geštitiŋi. sije kešjias lokni voi šer berin perveji tšasin.*

3. Gazdag Márkusról.

1. Márkusnak se leánya se fia nincsen, csak ketten (ő meg a felesége tkp. házaspár) voltak. A feleségének mondja Márkus: «Hát mit élünk mi így? Rajta, híjjuk meg magunkhoz vendégségbe Krisztust. Hiszen mi gazdagon élünk és mi hozzánk eljön». Ők aztán meg is hitták Krisztust vendégségbe. Az megigéri, hogy éjfél után egy óraker jön.

šéssa naje zev jona vidžsisasni da vidžsisasni. voi-šer-ber nin kole i ne-kod oz vo geštitni. naje orde laktis zev periš starik i džid-nopja i užni vezjišis. marko-gozja i šueni: «mun pe, pelat-serege kai nin te da už. mi pe kristoses vidžsisam, ted šan nin sen.»

2. starik kajis, vodis užni i šéssa kod-ke ešin ulas vois i šuis: «gospodi isuše kriste!» — «amiń», gorędisni pelatas (gorędtišis pelatsan starik). ivlasanis jualisni starikliš: «mian kupetšlen pe niv tšuži. miž sili bur šian-vordan?» — «až-mamislis bur-olemse», šue starik.

šéssa epet ešin ulin šuisni: «gospodi isuše kriste!» — «amiń», šuis pelatsan starik. «nivoln pe pi-tšurka tšuži. sili ne pe miž bur šian-vordan?» — «ozir markoliš pe bur-olemse šia-vorda.»

marko-gozja kilisni i povžisni. pelatiš vidlisni i starik abu. i šuni kutisni: «taje pe sus kristosid i velema, a mi pe ege i degadaiťše.

Erre ők nagyon erősen várakoznak és várakoznak. Már éjfél-után elmúlik és senki se jön vendégeskedni. Ő hozzájuk jött egy nagyon öreg ember nagy hátitarisznyával és meghálni kéredezkedett. Márkus meg a felesége mondják: «Menj, mászszál fel már az ágypolcz sarkába és hálj meg. Mi Krisztust várjuk, neked jó lesz ott is (tkp. már)».

2. Az öreg fölmászott, lefeküdt aludni és azután valaki az ablak alá jött és (így) szólt: «Uram Jézus Krisztus;» — «Ámen!», felelték az ágypolczon (kiáltotta az öreg az ágypolczról). Az utczáról kérdezték az öregtől: «A mi kereskedőnknek leánya született. Mi jót kívánsz-szánsz neki?» — «Szüleinek a javait-vagyonát», mondja az öreg.

Ezután megint mondták az ablak alatt: «Uram Jézus Krisztus!» — «Ámen!», mondotta az ágypolczról az öreg. «Egy leánynak fattyú-fia született. Hát neki micsoda jót szánsz?» — «Gazdag Márkusnak javait-vagyonát szánom (neki)».

Márkus meg a felesége hallották (ezt) és megijedtek. Az ágypolczon nézték és az öreg nincs (ott). És mondani kezdtek: «Ez Jézus Krisztus volt, mi meg nem is jöttünk rá».

3. *marko sésša doddalis verse i šuis babaisli: «tšas že pe me vetla koršni tšurka-pise i va'n na i d i š o k s e i šure-ke, viam.» sésša velen munis. munis da munis, kor-ke addže: zev periš edva lovja starik petukliš jur keralę. a tšis bidsen nin dregžite, džere. ozir marko siliš i juale: «miyla ne te petukse natškan, petuk-jurse keralan?» — «tšev nin, menam niļei vajis tšurka-pi i va'n na i d i š o k ni ma i ebed kole vetšni.» sésša marko i šug: «menim pe ode-e vuzale sije pite niļidliš?» — «mi pe vuzalam e.ke.» — «una-e ne eške korannid si vile?» — «a mi eške sto rublei koram.»*

marko sto rublei šetis, kaga boštis, dođde puktis i meddšis. munis, munis da temnej lese i vois da i kagate šibiti. gorte ozir marko vois i šug babaisli: «me pe nebli kagate da i šibiti, tšem pe bur-olem šetni mianli.»

4. *sésša lokteni izvoštšikjas i addženi: temnej lesin lim silema i iž-ku pašta mesta vilin bidme turun i sen turunnas*

3. Márkus ezután befogta a lovát és (igy) szólt a feleségéhez: «Rögtön megyek megkeresni a fattyú-fiút, Talált Ivánt és ha megtalálom (tkp. megkerül), megöljük». Azután elment lóval (értsd: szán elé befogott lóval). Ment meg ment, egyszer látja: egy nagyon öreg, alig élő öreg ember egy kakasnak a fejét vágja le. Ő maga már egészen reszket-remeg. Gazdag Márkus meg is kérdezi tőle: «Miért vágod le a kakast, vágod le a kakas fejét?» — «Hallgass már, az én leányom Talált Iván nevű fattyú-fiút szült, és ebédet kell csinálni». Erre Márkus mondja: «Nem adjátok-e el nekem a te leányodnak azt a fiát?» — «Mi eladnók». — «Sokat kérnétek-e érte?» — «Mi száz rúbelt kérnénk».

Márkus száz rúbelt adott, fogta a fiút, a szánba tette és elindult. Ment, ment és sötét erdőbe jutott és eldobta a gyereket. Gazdag Márkus haza jött és mondja a feleségének: «Én megvettem a gyereket és el is dobtam, semhogy nekünk oda kelljen adnunk pénzünket-vagyonunkat».

4. Azután fuvarosok jönnek és látják: a sötét erdőben a hó elolvadt és egy báránybőr szélességű helyen fű nő és ott egy gyerek játszik a fűben (tkp. a fűvel). Ők látják azt a csodát és

kaga vorse. naje sije divé addžasni i kagacs boštasni i vođže munasni. munasni, munasni i o z i r m a r k o orde užni vezjiasni.

bara veškalisni si orde že. užijsas zev tsaste kutasni petavlini. m a r k o povzas i kutas šuni: «miđ ne pe seřsem tsaste petavlannid?» — «tšev pe m a r k o batuško; mianli pe sed ver šerin kaga šuri, iž-ku pašta mesta silema, sen turun bidme i kagais turun pias veli vorse. mi pe seřsem tsuđesase addžim da boštım kagase dai nuam.»

m a r k o šue: «sije kagate one mem vuzalei?» naje šueni: «miđ mi sijen veřtsam? mi pe vuzalam eške.» — «miđ ne pe korannid si vile?» — «mi sto rubleji koram si vile.»

5. m a r k o i nebas epel sto rublejis izvořšikjaslis. babaisli i šue: «mi pe tajes mededam i red sar dine, assis med šudtem-lunse jualas.»

a kaga nalen zev edjen bidme; lun i vođ vešten bidme. sili nán puktisni i mededisni sijas i red sar orde juavni silis med šudtem-lunse.

fogják a gyereket és tovább (tkp. előre) mennek. Mennek, mennek és Gazdag Márkushoz kéredzkednek meghálni.

Megint őhozzá kerültek szintén. A meghálók nagyon gyakran kezdenek kijárni. Márkus megjed és kezdi mondani: «Mit jártok ti olyan gyakran ki?» — «Hallgass, Márkus atyuska; mi egy sötét erdő közepén egy gyereket találtunk (tkp. nekünk akadt), egy báránybőr szélességű hely elolvadt, ott fű nő, és a gyerek a fűben játszott. Mi láttuk ezt a (tkp. az olyan) csodát, fogtuk a gyereket és visszük».

Márkus mondja: «Nem adjátok-e el nekem azt a gyereket?» Ők mondják: «Mit csinálunk mi vele? Mi eladnók». — «Hát mit kértek érte?» — «Mi száz rúbelt kérünk érte».

5. Márkus meg megint megveszi a fuvarosoktól száz rúbelért. A feleségének meg mondja: «Mi ezt el fogjuk küldeni Heródes csárhoz, tudakolja meg a maga legnagyobb boldogtalanságát (értsd: a maga sorsát)».

A gyerekük meg nagyon gyorsan nő; nappal és éjjel egy arasznyit (araszszal) nő. Neki kenyeret tettek (a háti tarisznyájába) és elküldték őt Heródes csárhoz, hogy megkérdezze tőle a legnagyobb szerencsétlenségét.

6. *ivan naǰdišok munis da munis i zev iǰǰid šir ju vomer kuǰe pos piǰǰi. nemis nin si kuža vetlemaš. «en pe pov — šir šue — lok, vudž me kuža da perveǰi ireǰ sarǰǰliš juav asšid šudtem-lunte, a šéšša mentšim šudtem-lunes. dir-e pe me vaǰ og vo?»*

sije vois ireǰ sar orde. «tenǰ pe me šia ozir olemse markoliš, kiǰž sus kristos šis tšuzigad. a širǰǰli pe nemis loǰ sen kuǰini. karabjas una putkǰlavlema da niǰištavlema.»

šéšša ireǰ sar šetas pišme, ozir markoli i tšektas šetni. «a šir vǰvǰid pe — šuas ireǰ — vudž medaras da veliš sili vištav; vudžteǰǰid-ke vištalan, to šojas.»

kor-ke ivan naǰdišok vudžis, kias pišme ozir markoli i šuis širli. šir šue: «me pe eške i tene šoji. ladne pe te menim berǰn vištalin.»

7. *šéšša ivan naǰdišok vois dǰǰǰ orde, ozir marko orde. pišme sili vajis. naje settšedž legášisni ivan naǰdišok*

6. Talált Iván ment meg ment és egy nagyon nagy csuka fekszik a folyón át keresztben híd gyanánt. Már egész életén át jártak rajta végig (a folyón keresztül). «Ne félj — mondja a csuka — gyere, kelj át rajtam végig és először kérdezd meg Heródesz czártól a magad szerencsétlenségét (= sorsát), azután az én sorsomat. Sokáig nem kerülök-e (vissza) a vízbe?»

O Heródesz czárhoz jutott. «Neked Márkusnak a gazdag vagyont rendelem, a mint Jézus Krisztus rendelte születésedkor. A csukádnak meg egész életén át kell ott feküdnie. Sok hajót borított föl és nyelt el».

Ezután Heródesz czár egy levelet ad át (neki) és megparancsolja, hogy adja át Gazdag Márkusnak (a levelet). «A csukán azonban — mondja Heródesz — menj át a másik partra és csak akkor mondd meg neki; ha az átkelésed előtt (tkp. átkelésedig) mondod meg, akkor megesz».

Valamikor átkelt Talált Iván, kezében a levél Gazdag Márkus részére és megmondta a csukának. A csuka mondja: «Én meg is ettelek volna. Jó, hogy te azután szóltál nekem».

7. Talált Iván ezután jött a bácsihoz, Gazdag Márkushoz. Levelet hozott neki. Azok annyira megharagudtak Talált Ivánra,

vile, mi òz i tedni mi kerni. šéssa pišme liddisni i kutisni šuni: «mija pe tene širis ez šoi?» — «mene pe ez šoi — šue i va'n na i di šok — a tene pe ašte koris i red saris.»

marko babaisli i šue: nán pe lešed. aššim pe vetla i red sar orde. kuššem pe bur-olem loe šetni i va'n na i di šokli?!» šéssa babaisked preššaiššis i mededššis munni.

šéssa šir berde vois. šir berde vois da ne-kit sili vudžni. šir i šue: «kittše-pe marko batuško medin?» — «bidsenli pe ved mog. tšerid pe daže juale!» — «teda pe ved me, kittše munan. i red sar orde pe munan. ještše pe i skeralan! pukši pe, vu. džeda.»

šéssa šir dine marko matišššis, lokis vudžni kutis. šir šue: «tšasli!» vudžni pondis. šir nlištis i marko ešis. i va'n na i di šokli koli bur-olemis markolen.

hogy nem is tudja, hogy mit csináljanak. Azután elolvasták a levelet és kezdtek mondani: «Miért nem evett meg téged a csuka?» — «Engem nem evett meg — mondja Talált Iván — de téged magadat hívott Heródes cšár».

Márkus mondja a feleségének: «Készíts elő kenyeret. Magam megyek Heródes cšárhoz. Micsoda vagyont kell majd Talált Ivánnak adni?!» Azután elbúcsúzott a feleségétől és elindult.

Azután a csukához jutott. A csukához jutott és semerre se lehet neki átkelnie. A csuka mondja: «Hová készültél, Márkus apuskám?» — «Hát mindenkinek dolga (van velem). Még a hal is kérdez!» — «Tudom ám, hová mész. Heródes cšárhoz mész. Még bosszankodni fogsz! Ül (rám), átvizlek».

Erre Márkus a csukához közeledett, haragosan kezdett rajta átmenni. A csuka mondja: «Megállj csak (tkp. rögtön)!» Át kezdett kelni. A csuka elnyelte, és Márkusnak vége volt. Talált Ivánnak maradt Márkusnak a vagyona.

Jegyzetek. 1. *mi ved ozira olam v. mi ved ozireš* | *vojšer-ber nin kole* 'полночь ужь прошла, после полночи ужь пропло' | *i džid norja* 'сь большой котомкой' | *pelat-serege* 'az ágyopolez sarkába (a fal mellé)'.

2. *ivlasánis* 'сь улицы' | *bur šini* 'megáldani, jót kívánni', *šini-vordni* 'minden jót kívánni, megáldani'; *mi sili šian-vordan*

‘что ей добра пожелаешь, предскажешь?’ | *ai-mamisiš bur-olemse* ‘определяю у отца и матери все добро, имение, добро и имущество’ | *epet* < or. онять | *šuis pelatšán* (szótaghatár a t után) *stariš v. šuis pelat-seregsais* ‘mondta az ágyopolez sarkában levő’ | *pelatiš vidli-ni* ‘на полатяхъ (tkp. az ágyopolezból) посмотрѣли’ | *ege degadaitšeg* ‘не догадались’.

3. *iva'n naidžšok* ‘Иванъ Найдёнышъ’ (l. KALIMA 89) | *drežžite* ‘дрожить, дрожжить’; *džere* id. | *menam niv...vajiš v. menam niv...vajema* | *ode vuzale* ‘nem adjatok el’; vö. WICHM. St. 26: ‘I. U. on, V. Peč. one, S. on, one, L. on, od, P. od, ode’ | *sije pite ničidiš* a 2. szem. determinációnak érdekes példája.

4. *temnei les* < or. темный лёсъ | *tsem...šetni mianli* ‘(лучше) чѣмъ давать ему имущество; чѣмъ намъ дать’ | *izvoštšik* < or. извощикъ | *...mesta vilin bidme turun v. ...mestae turun bidmeta* ‘...helyen (tkp. helyre) fő nőtt’ | *veškalisni si orde že* ‘попали къ нему же’ | *turun piat* ‘въ травѣ’ | *one vuzale v. ode v. l. fönt* (3. alatt).

5. *mi mededam v. mededlam* | *ired* < or. Иродъ | *assis med šudtem-lunse jualas v. assis...juavni* ‘самое большое несчастье (несчастливость) спросить; ‘какое несчастье ожидаетъ меня’ *abban az értelemben, hogy ‘a maga sorsát’: šudseg.*

6. *nemiš* ‘вѣкъ, всю жизнь’ | *dir-e me vaeg og vo* ‘долго-ли я въ рѣку не попаду’ (mikor kerülök vissza a vízbe, hogy ne kelljen itt fönt feküdnöm, hogy büntetésből rajtam végigmenjenek az emberek) | *šuis* (v. *šigma*) *tšuzigad* ‘обѣщала во время рождения твоего’ | *putkilavni* ‘опрокидывать’ | *nišitavlema* ‘проглатывала’ | *veliš* ‘только тогда (a mikor már a másik parton leszel)’ | *vudžte,džid* ‘до переправы’ | *vu,džis v. vu,džis tala doras* ‘на этотъ берегъ’.

7. *dad* l. FOKOS 55 | *settšedž v. do tovo* = or. до того | *mija* vö. WICHM. St. 31. *mija me taštšem mi,tša* ‘wie schön bin ich doch’ | *bidsenli ved mog* ‘каждому дѣло есть до меня’ | *ještšeg i skeralan!* ‘еще ты и сердишься, злишься!’

lokis ‘серdito’ | *tšastli!* ‘сейчасъ тебѣ’; *tšastli me tenid vola* ‘сейчасъ я тебѣ приду’ (fenyegetőleg) | *vudžni pondis v. medis* | *eštis* ‘кончился, скончился’.

A mese közlöje egy usztsziszozszi öreg asszony: Anna Nikolajevna Poroва.

4. skere poma bogatej.

1. mamis šue diš pomali: «tšettši, poma, tšettši da ket ketš-gu kodji». poma tšettšis i ketš-gu kodjis. sije lun preiditis. med lunnas mamis šuis pomali: «kaili da vidli gute, ez-e ket ketš šed».

poma kajis ketš-gu vidlini, da zev bur rutš sili šedema. šessa ručšis i šue: «ledž pe mene, ledž, te pe ozirman, teniđ bur kera».

poma leđžas. šessa gortas leđžsas, mamisli vištalas: «vot pe šedema veli rutš, da me pe leđži». mamis šue: «mija leđžin, jei poma? siješ pe pozis vuzavni da deŋga pe šedi».

2. rutš, sije vere muni, zev jona tupláše verin, kodale. una rutšjas tšukertšisni, kutasni juavni: «mijis pe te kodalan?» — «a vot pe poma orde vetli, sije pe zev jona verdis, juktavis, eni pe pekmedla boštis. vot pe unaen, šoen, tšukertše. me pe tianes nueda poma orde geštiti; e, tšaen pe og nu».

4. Hamar meggazdagodott Tamás.

1. Az anyja mondja lusta Tamásnak: «Kelj föl, Tamás, kelj föl és legalább nyúlnak való gödröt (vermet) áss». Tamás föl-kelt és nyúlvermet ásott. Az a nap elmúlt. Másnap Tamásnak szólt az anyja: «Menj (az erdőbe) és nézd meg a vermedet, nem akadt-e akár nyúl (a vermedbe)».

Tamás elment a nyúlvermet megnézni, és egy nagyon jó róka akadt neki (a vermébe). Erre a róka mondja: «Eressz el engem, eressz el, te meg fogsz gazdagodni, én jól teszek veled (tkp. neked)».

Tamás elereszti. Azután haza megy, elmondja az anyjának: «Lám, róka akadt volt, én meg eleresztettem». Az anyja mondja: «Miért eresztetted el, bolond Tamás? Őt el lehetett volna adni, és pénzünk akadt volna».

2. A róka, az az erdőbe ment, nagyon erősen hengerződik az erdőben, részegnek tettei magát (tkp. részegeskedik). Sok róka gyűlt össze, kérdezni kezdik: «Miért vagy te részeg?» — «Hát én Tamáshoz mentem, az nagyon erősen etetett, itatott, most meg mámor fogott el. Lám, gyűljetek össze sokan, százan, én elviszlek benneteket Tamáshoz vendégeskedni; keveset nem viszek».

šéšša zev unaen rutšjas tsukertšisni, šo kimin rutš. rutš šue: «lokte pe, lokte! meked munam poma orde geštini».

rutš nuis rutšjases stadanas sar orde. sarli vištalisni: «skere poma bogatei pe mededis pedarok gesudarli».

naja bidsen šenzini kutisni, divuitšini, kiš pe taje pom ali si-minda rutšis, jei pom ali, diš pom ali.

3. sije že rutš bara munis vere da zev jona bara kodale, šed-bežjases iledle. «mij-ne, maibirei, seššema vosan da vuktılan (vukan), a mi pe tšigeš» šueni šed-bežjas. «a lok pe, tsukertšei šoen kimin, da me pe nua tianes sar orde geštini. me pe ved seni šoji-jui» šue rutš.

šéšša epet šoen kimin šed-bež tsukertšisni, da tsukeren ledžšisni sar orde. «epet gesudarli istema poma bogatei šo šed-bež pedarok» šue rutš.

4. šéšša rutš munis sar orde, šue: «vajli pe menim pudovnate denga meraitni skere poma bogatei iš».

Ezután nagyon sokan gyűltek össze rókák, körülbelül száz róka. A róka mondja: «Jöjjetek, jöjjetek! Menjünk együtt (tkp. menjünk velem) Tamáshoz vendégeskedni».

A róka egész falka rókát vitt (tkp. a rókákat falkával vitte) a csárhoz. A csárnak jelentették: «Hamar meggazdagodott Tamás ajándékot küldött a császárnak».

Ők mind elbámultak, elcsodálkoztak (tkp. bámulni kezdtek, csodálkozni), honnan van annyi rókája ennek a Tamásnak, bolond Tamásnak, lusta Tamásnak.

3. Az a róka meg megint elment az erdőbe és megint nagyon részegnek tettei magát, a hölgymenyéteket szedi rá. «Mit hánysz úgy, és émiyeg a gyomrod, te boldog, mi meg éhesek vagyunk», mondják a hölgymenyétek. «Hát jöjjetek (tkp. gyere), gyűljetek össze százan körülbelül, én meg elviszlek benneteket a csárhoz vendégeskedni. Lám én ott ettem-ittam», mondja a róka.

Erre megint százan gyűltek össze körülbelül hölgymenyétek és egész csapatul mentek le (az erdőből) a csárhoz. «Megint száz hölgymenyétet küldött Gazdag Tamás a császárnak ajándékba», mondja a róka.

4. Ezután a róka elment a csárhoz, mondja: «Add nekem a pudovkádát, hamar meggazdagodott Tamás pénzt megmérni».

pudovna šetisni silj džnga merajtni. šéssa rutš loktis p o m a orde. bidsen gurjis, koršis poma ordiš, da kiš-ke kik greš šuri da sije i šujis asik-kostas. šéssa ber nuis sar orde pudovnáse. gesudarlen i šuēni: «kučšem ta-minda bogatstvo pe loi p o m a li! vaje pe pudovnáse pirkede. džnga-ke pe merajtisni, kiš-ke uše». pudovna pirkedisni, kiš-ke kik greš uši. «pravda že pe p o m a id bogatei i velema!»

5. *gesudarlen zev mičša niv em, eti niv. rutš settše munis korášni. korášni munis da šue. «sar velneji mort, tead sabla, meam jur, me pe lokti korášni, p o m a bogatei pe istis korášni».*

sarışlen šuēni: «kiš pe si-minda bogatstvois silj loi? vojdar pe koriš, geļ veli. silen pe ūnēm abu». — «kidž pe abu! — rutš šue. miita ūin pe pedarki medēdis tianli, džnguse pe pudovnaen merajte.»

«mi pe žēhikes og teđe, vaiļi pe tattše». — «me pe og.

Pudovkát adtak neki, a pénzt megmérni. Azután Tamáshoz jött a róka. Mindent felkutatott, keresett Tamásnál, és valahonnan két garas került elő és azt be is dugta az abroncs (és az edény) közé. Azután visszavitte a csárhoz a pudovkát. A császárnál mondják: «Mekkora (tkp. milyen ennyi) gazdagsága lett Tamásnak! Rajta, rázzátok ki a pudovkát. Ha pénzt mérték, valahonnan kiesik». A pudovkát kirázták, valahonnan kiesett két garas. «Valóban gazdagnak kell lennie Tamásnak!»

5. A császárnak nagyon szép leánya van, egyetlen lánya. A róka odament leánykérőbe. Leánykérőbe ment és így szól: «A czár szabad ember, tiéd a szablya (értsd: a hatalom), enyém a fej, én leánykérőbe jöttem, gazdag Tamás küldött leánykérőbe».

A czárék mondják: «Honnan lett neki annyi gazdagsága? Azelőtt koldus, szegény volt. Neki semmije sincsen». — «Hogyan nincsen! — mondja a róka. Már mennyi ajándékot küldött nektek, pénzt meg pudovkával méri».

«Mi nem ismerjük a vőlegényt, hozd ide». — «Nem én. A vőlegény szegénylős (félős). Mikor megállapodunk, lakodalmas

žėnik pe poliš. kor pe lešedłsam, svadbaen loktam». naje lešedłsini, ki kutisni; rułsis svattaale.

6. ruł munis poma orde. pomaes bidsen pišedis da mišedis, jedždedis da vełtedis. šėša pur vełsis da ležneg-łvetjasen bašitis purse. gesudar ortsalı gızis pišme: «mi pe loktam svadboštšik pižen.»

pomaes ledžsedis da mirjasse bidsen bašitis bid šoma łvetjasen. šėša matišmisni pižen gesudar dine pristań dore. matišmini kutisni, ruł džuriń-džeriń vełsis, pur kišis, stavis vaę ušisni. ruł kutis gorzini: «karaul! vejim, vejim!»

7. sarlen uskedłsini leptini pomaases. pomaes leptisni da i šueni: «mija ne pe sełšem mišem pās-kema?» ruł šue: «svadboštšik bidsen veji i pās-kem bidsen veji.»

pās-kem pomaalı vajisni bidsen višes. pomaes šėša pās-tedisni bur pās-kemen. bur pās-kemen pāstedisni, šėša pukšedisni karetaę, katedisni sar orde.

népül jövünk». Ők megállapodtak, megtartották az eljegyzést (tkp. kezet fogtak); a róka a vő anyját helyettesíti (tkp. a vő anyja).

6. A róka Tamáshoz ment. Tamást egészen megfürösztötte és megmosdatta, fehérré tette, kicsinosította. Azután tutajt csinált és a tutajt csipkerózsa virágokkal diszítette fel. A császár körül lévő embereknek levelet írt: «Mi násznép csónakon jövünk».

Tamást levitte (a partra) és a gerendákat (tkp. tuskókat) mind mindenféle virággal diszítette fel. Azután közeledtek a csónakkal a császárhoz a kikötőhelyhez. Közeledni kezdtek, a róka himbálódzott, a tutaj szétesett, mind a vízbe estek. A róka kiáltani kezdte: «Segítség! (tkp. ör!) Elmerültünk, elmerültünk!»

7. A czár emberei odarohantak kimenteni (tkp. kiemelni) Tamásékat. Tamást kihúzták és mondják: «Miért olyan csunya a ruhája (tkp. csunya ruhájú)?» A róka mondja: «A násznép mind belefűlt és a ruha mind elmerült».

Egészen új ruhát hoztak Tamásnak (tkp. ruhát hoztak egészen újat). Tamást azután felöltöztették szép ruhába (tkp. ruhával). Szép ruhába öltöztették, azután hintóba ültették, vitték a czárhoz.

p o m a zev džirnáse, bergale. gesudariña i šue: «mi-ne pe taje? abu-g ježi?» rutš šue: «abu. taje pás-kemid ne si šerti.» epet magaziniš vajisni bur pás-kem, pástedisni bur pás-kemen p o m a es. med šéssa p o m a oz vermi bergavni, rutš boštis giris bulavka da p o m a li pel-ponas tšutkalis (sušškalis). šéssa šue gesudariñali: «pás-kemid pe eni si šerti.»

8. šéssa nalen svadba. veñšaitšisni, piruštisni. šéssa rutš šue: «mem pe vodž-viv kole munnj, getevittšini, vidžšisni.»

rutš muni, muni. zev una paslukjas paslušni tšaiteni. «kodli pe paslušni tšaitad?» — «mi pe žmei gorodets-gožjali.» — «svadba pe kutas munnj, da ti pe vištalei: 'skere p o m a bogatejš'. tianli pe loe sur stekan da vina rumka, da kožin kožnalasni».

šéssa muni vo dže. loktis, sije žmei gorodets-gožja keni ole, kujim sudta krustalnej domjn. rutš i šue, najes povzedle: «mi pe ti dumajtanid? malańńa sari,tsa pe lokte, bidsen pe

Tamás nagyon mozgolódik, forgolódik. A császárné mondja: «Mi ez? Nem bolond-e?» A róka mondja: «Nem. Ez a ruhád nem tetszik neki (tkp. nem szerinte való, nem kedve szerint való)». Megint jó ruhát hoztak a raktárból, jó ruhába öltöztették Tamást. Hogy Tamás azután ne tudjon forgolódni, a róka vett egy nagy gombostűt és Tamásnak a vállába szúrta. Azután így szól a császárnéhoz: «Most kedve szerint való a ruha».

8. Azután lakodalom van náluk. Megesküdtek, lakomáztak. Azután így szól a róka: «Nekem előre kell mennem, előkészülni, várni».

A róka ment, ment. Nagyon sok pástyor legeltet. «Kinek őrizitek (a nyáját)?» — «Mi a žmei gorodets-házaspárnak (őrizük a nyáját)». — «Lakodalmas nép jön majd, és ti mondjátok: 'hamar meggazdagodott Tamásnak'. Lesz nektek egy pohár sör és egy pohár pálinka, és ajándékot adnak».

Azután előre ment. Odajött, a hol az a žmei gorodets-házaspár lakik, egy háromemeletes kristályházban. A róka így szól, rájuk ijeszt (tkp. megijeszti őket): «Mit gondoltok ti? Jön Melánia csárné, mennydörgéssel és villámmal mind összezúz,

*gimen da tsarden tianes zügedas, sotas. džebsej pe, pete i, džas-
stegaanid».*

*naje povzasni da i, džas-stegae pirasni, džebzasni. rutš sésša
uškedtsas da nolnan pelesse ezta da naje i sottsasni.*

*rutš sésša sije piras kujim-sudta dome, kutas svadba vidž-
šišni, getevittšini.*

*9. svadba kutas lokni. zev una paslukjas addžasni. ku tsar-
jas jualasni nališ: «kodli pe paslušni tsaitad?» paslukjas šuasni:
«sker ež poma bogate ži».*

*svadbais paslukjases kožnalasni, vina rumka šetasni, sur
stekanen juktalasni.*

*sésša voasni rutš berde. rutš vidžšise bidsen nānen, solen.
gesudarlen divuittšeni, lubuittšeni. «abu-že pe perjalema ru, tše
svatta».*

sésša bidsen seten piruittasni, svadbuitasni.

sésša i eštas. gesudarlen niv meštittšis. sésša i pon.

megéget benneteket. Bújjatok el, menjetek ki a szalmakazalo-
tokba».

Ők megjednek és bebújnak (tkp. bemennek) a szalma-
kazalba, elrejtőznek. A róka azután odarohan és mind a négy
sarkát meggyújtja, és azok meg is égnek.

Azután a róka bemegy a háromemeletes házba, kezdi a
lakodalmas népet várni, előkészületeket tenni.

9. A násznép kezd jönni. Nagyon sok pásztorot látnak.
A kocsisok kérdezik tőlük: «Kinek (a nyáját) őrzitek?» A pász-
torok mondják: «Hamar meggazdagodott Ivánnak (a nyáját)».

A násznép megajándékozza a pásztorokat, egy pohár pá-
linkát adnak, pohár sörrel itatják.

Azután a rókához jönnek. A róka várja (öket) mind ke-
nyérrel, sóval. A császárék csodálkoznak, gyönyörködnek. «Nem
csapott be a róka-nászanya».

Azután mind lakomáznak, lakodalmat ülnek ottan.

Azután vége is van. A császárnak a leánya férjhez ment.
Azután — vége.

Jegyzetek: 2. *kodavni* 'пьянствовать'; *kodale* 'представляется пьяным' | *pekmella* < or. похмелье (l. КАЛИМА) 'Katzenjammer' | *meked munam* vö. *munam sar orde meked* 'menjünk velem együtt a csárhoz' Фокос 110 | *stadanas* 'съ пѣлымъ стадомъ' | *pedarok* < or. подарок'.

3. *vukni* 'gyomorémelyégést (тошнота) érezni, hányási ingere (рвота) van, bõfõgése van (отрыгаться)'.

4. *rudovna* < or. пудовка | *gesudarlen i šueni* 'у государя сказали' | *bogatstvo* < or. богатство | *pravda že pe romaïd....* 'правда, должно быть, что Тома въ самомъ дѣлѣ богатый'.

5. *tead sabla, meam jur* vö. *tenad purt, menam jur* 'tiéd a kés, enyém a fej' Фокос 48 | *polis* 'боязливый' | *ki kutisni* vö. *ki-kutem* 'kéz fogó, eljegyzés' | *svatta* < or. сватья; *svattaale* 'вмѣсто сваты'.

6. *lezneg* 'шиповникъ' | *gesudar-orttsali* 'живущимъ у государя' | *svadboštšik* 'свадьбовщикъ'; vö. *свадебщикъ és сватовщикъ (DAL)* | *mírjas* 'пни', a melyek a tutajon voltak | *džurín-džeriñ* (v. *džurín-džeriñ*) *ve,tšis* 'покачнулся'.

7. *kareta* < or. карета | *romajases* 'Тамасekat' l. Фокос 62.

8. *pasluk* < or. пастухъ | *zmei* < or. змѣй; *gorodets* < or. городецъ (vö. az orosz mesékben szereplő змѣй горьничьcsal) | *malánna* < or. Маланья | *i,džas-štega* vö. *i,džas-tega* Фокос 49.

9. *lubuittšeni* 'любовались' | *městittšis* (< or. мѣститъся) 'устроилась, вышла за мужъ'.

Vö. a *diš ivan és kuźma da roma* cz. meséket (Фокос 38, 109).

A mese közlõje a fõnt említett Анна Николаевна Попова.

5. *starik gozja.*

1. *starik gozjalen kujim pi em. olisni, olisni da telkuiteni*: «mian kujim pi žehik i šueni: 'vetlam gesudar orde korášni'». *staruka olis, olis da kor-ke munis gesudar orde korášni. gesudarisen i šueni*: «ku,tšem mort-tui pe teđe?» — «mi pe olam

5. Az öreg házaspár.

1. Egy öreg házaspárnak három fia van. Éltek, éltek és tanácskoznak: «A mi három fiunk (már) völegénykorban van és azt mondják: 'Menjünk a császárhoz a leányát megkérni'». Az öreg asszony élt, élt és egyszer elment a császárhoz leánykérõbe. A császárnál mondják: «Micsoda mesterséget tud?» —

presta, krėstanstvoen zanimaittsam». — «med pe sije vetlas, da veledtsas da velis pe luktas korasni».

šėssa gortas munis mamis da i šuis piisli: «šuisni pe saridlen: med pe vetlas naževitni da nažitka pe vajas, da velišti med getrasas».

2. piis šėssa nopjasis da munis. munis da munis, da zev iđžid kerka vois. vois da piris settše. zev iđžid mort kuile-uzė.

šėssa sije pelat-seregas dzebsis, med oz addži. šėssa užis, užis iđžid mort da i tsėttšis. tsėttšis sije da šor vilas veli pes etik. pizan sajas pukšis, pesė boštis da jur gegeris ki,tšovtedis da šuis: «elena pe davai pit da jist». zev miťsa niv loi. sili skatert volsalis, da bid-sama napithase vajis settše sili; šėssa soini vajis bid-sama žarkei-pražkei. šojis da juis zev jona da epet pesė ki,tšovtedis jur gegeris. niv šėssa ber peske peris da pes i loi ber. kuž mortid ber užni vodis, zev jona užė niv-goren. užni kutis. pelatšaniđ tom mortid kijedtsis, kijedtsis da peste boštis da i nuis.

«Mi egyszerűen élünk, földműveléssel foglalkozunk». — «Hadd menjen ő és tanuljon és csak azután jöjjön leánykérőbe».

Erre haza ment az anya és meg is mondta a fiának: «Azt mondták a czárnál: hadd menjen pénzt szerezni és hozzon pénzt (tkp. keresetet) és csak azután nősüljön».

2. A fiú erre vállára vette a zsákját és elment. Ment és ment, és jött egy nagyon nagy ház. Odaért és oda bement. Egy nagyon magas ember fekszik-alszik (ott).

Erre az ágypolez sarkába rejtőzött, hogy meg ne lássas. Azután aludt, aludt a magas ember és fölkel. Fölkel ő és a gerendán egy darab (hasáb) fa volt. Az asztalhoz ült, a fadarabját fogta és megforgatta a feje körül és így szólt: «Ilona, adj inni és enni!» Nagyon szép leány lett. Abroszt terített fel neki és mindenféle italt hozott neki oda; azután mindenféle pecsenyét-sültet hozott enni. Evett meg ivott nagyon erősen és megint megforgatta a fáját a feje körül. A leány megint fává változott és megint egy darab fa lett. A hosszú ember megint lefeküdt (tkp. visszafeküdt) aludni, nagyon erősen horkol (tkp. orrhanggal alszik). Elaludt. Az ágypolezről leskelődött a fiatal ember, leskelődött és fogta a darab fát és el is vitte.

3. *šéšša muni, muni da silī paniđ loi mort. «miđ pe te peska?» — «menam pe peskis verdiš. — miđ pe te pleta?» — «menam pe pletis mort-lovžediš». — «vai pe vežšam!» naje i vežšisni.*

šéšša bara vođže munis pleten. munis, munis, bara mort paniđ loi.

«miđ pe te šia?» jualis. — «menam šis mort-viis». — «vai pe vežšam!»

pleten da šien naje bara vežšisni. tom mort šéšša boštis ši da šili i šue: «mun že pe, vi kiknan mortse, pletse pe vai da i pesse vai». ši ber-vajalis. silen loi plet da pes da ši.

4. *munis, munis vođže. bara mort paniđ loi. nuę kias kolk da juale: «miđ ne pe te pleta da peska da šia?» — «menam pe peskis verdiš, pletis lovžediš a šis viis. — miđ pe te kolkja?» — «menam pe kolk kittšedž ka.šedni verman, ši sudta pe zarńia dom loę». — «vai pe vežšam».*

3. Azután ment, ment és találkozott egy emberrel (tkp. neki szembe lett egy ember). «Miért van neked fád (tkp. mit vagy te fás)?» — «Az én fám tápláló.» — «Miért van neked ostorod (tkp. mit vagy te ostoros)?» — «Az én ostrom embert-életre-keltő». — «Nos, cseréljünk!» Ők cseréltek is.

Azután megint előre ment az ostorral. Ment, ment, megint találkozott egy emberrel.

«Miért van gerelyed?», kérdezte. — «Az én gerelyem embert-ölő». — «Rajta, cseréljünk».

Megint cseréltek az ostorral és a gerelylyel. A fiatal ember erre fogta a gerelyt és így szól a gerelyhez: «Menj hát, öld meg mind a két embert, hozd el az ostort és a fát is hozd el». A gerely visszahozta. Neki lett ostora meg fája és gerelye.

4. Ment, ment előre. Megint találkozott egy emberrel. A kezében visz egy tojást és kérdezi: «Hát miért van neked ostorod meg fád és gerelyed?» — «Az én fám tápláló, ostrom életre keltő, gerelyem meg megölő.» — «Miért van neked tojásod?» — «Az én tojásom, a meddig fel tudod dobni a magasba, olyan emeletes (annyiemeletű) aranyos ház keletkezik». — «Nos, cseréljünk».

séssa vežsisni pesken da kolkjen. séssa šilji i šue: «vot pe te vetli da sutški mortse da važ pesse».

vot silen kimin premis veli, žėniklen!

5. bergedžsis gortlan. gortlan bergedžsis, gorte vois da mamislji i šue: «mun pe sar orde korásni». — «mij pe vetlan?! mian pe ved nem-tor abu!» — «te pe šu: 'mian pe bid-tor em'».

munis mamis korásni. «prestež krėstánin saje pe kidž šetam?!» šuisni gesudarisen.

6. voinas vodisni užni. žėnik munis sar-kerka dine. kolkte ka,tšedlis, kujim-sudta dom loi džik sar ešin vo,džas.

gesudarlen tšettšisni, povžisni. «vot — šuasni — ku,tšem pe taje dive loi!» istasni saldatjases: ku,tšem olišjas seteni?

ši peti da saldatjases bidsen vialis. saldatjas usini, kuženji ešin ulas. gesudarlen povžisni, naje istisni vetimjin kimin saldat. séssa vetimjin saldat ši — petis da stavse viis.

Erre cseréltek a fával meg a tojással. Azután így szól a gerelyhez: «Hát menj, szúrd meg az embert és hozd el a fáját».

Lám, mennyi szerzeménye volt neki, a legénynek!

5. Visszafordult hazafelé. Hazafelé fordult vissza, haza jött és így szól az anyjához: «Menj a czárhoz leánykérőbe». — «Mit menjek (tkp. mit menj, mit menjen az ember; 2. szem. ált. alany)?! Hiszen nekünk semmink sincsen!» — «Te mondjad: 'Nekünk mindenünk megvan'».

Ment az anyja leánykérőbe. «Közönséges paraszthoz hogy adnók (a leányunkat)?!» mondták a császárnál.

6. Éjjel lefeküdtek aludni. A vőlegény a czár házához ment. A tojást feldobta a magasba, háromemeletes ház lett éppen a czár ablaka előtt.

A császárék fölkeltek, megijedtek. — «Nézd csak — mondják — micsoda csoda lett!» Katonákat küldenek: micsoda lakók vannak ottan?

A gerely kijött és mind megölte a katonákat. A katonák elestek, az ablak alatt fekszenek. A császárék megijedtek, ők körülbelül ötven katonát küldtek. Ezután az ötven katonát a gerely — kijött és mind megölte őket.

gesudarlen ješše jona povzísni. epet istisni poslušnikes. žėnik šue: «med pe loktas aťsis me orde».

žėnik šue p'elli: «mun pe, kuťskav, med pe lovźasni». staris lovźasni, miđdem (miđtem) vilis.

gesudar đivuiťťse: «mii pe, log petarni. kuťsem pe tattťse mort loktis?»

7. šėšša gesudar aťsis peti. zđorovaiťťsis, primitis sije žėnik kiđž ślėduite. «kiđž pe, tenad kuťsem iskustvo, vilin pe si-minda i ber lovźėdin?» — «taje pe miđ-na?! rot, pukśi pe da ebėđaitam!»

pukśisni ebėđaitni. žėnik peskes boťtis da jur gegeris geger-tėdis. «elena pe davai pit-jist!» zev miťsa niv loi. nali das-vit peles napitka vajis, biđsen raznei, das-vit peles kuśanėe.

gesudar šenėe, đivuiťťse: «kiś pe ted taťsem mort-tujis śuris?» — «menam pe biđ-tor em: śi pe mort vie, plet pe lovźėde, pes pe verde, kolk pe mem kiťťsedź kaťťsedla, kuťsem ugodno dom log».

A császárnál még erősebben (jobban) megijedtek. Megint követet küldtek. A vőlegény mondja: «Jöjjön ő maga én-hozzám».

A vőlegény mondja az ostornak: «Menj, üsd meg őket, hadd támadjanak életre». Mind életre keltek, a hányat megölt.

A császár csodálkozik: «Mi (ez), ki kell menni. Micsoda ember jött ide?»

7. Azután a császár maga ment ki. Köszöntötte, fogadta őt a vőlegény, a hogy illik. «Hogyan, micsoda tudományod van neked, annyit megöltél és megint életre keltetted?» — «Mi ez még?! (értsd: ez még semmi!) Lám, ül le és ebédeljünk!»

Leültek ebédelni. A vőlegény fogta a darab fát és megforgatta a feje körül. «Ilona, adj inni, enni!» Nagyon szép leány lett. Tizenötféle italt hozott nekik, mind másféle, tizenöt-féle ételt.

A császár csodálkozik, ámul: «Honnan akadt neked ilyen ügyességed?» — «Nekem mindenem van: a gerely megöli az embert, az ostor életre kelt, a fa táplál, a tojásom meg a meddig feldobom, tetszésszerinti (tkp. a milyen tetszik) ház keletkezik».

sojisni, juisni. Žėnik pes ki,tšovtedis jur gegeris, šuis :
«elena pe stupai na mesto!» pizan vilis biri ber.

8. gesudar šėnzė, ku,tšem mort-tui šurema. «me pe verma tšelei voiska eti tsasen vini, epet pe verma tsasen že lovže ni». — «vot pramej pe eni žėnik, pože pe i niv šetni eni» šue sar.

vot naje lešėdšisni niles šetni si saje.

«tolke pe me diniš domte pe edalt, bošt». — «me pe ta-voi že i verma boštni i puktini villae».

gesudar gortas muni. žėnik kolk ber ka,tšėdlis, domis šėšša ez lo. međ mestae munis da siis ilę (vile) ka,tšėdlis, da siis i,džid dom loi.

naje i svadba lešėdisni. šėšša piruitisni-paruitisni. šėšša i eštis.

bur mort-tuinad gesudarlis nivse perjalis.

Ettek, ittak. A vőlegény megforgatta a fát feje körül, így szólt: «Ilona, menj a helyedre!» Az asztalról (minden) eltűnt vissza.

8. A császár csodálkozik, milyen ügyessége akadt. «Én egész hadsereget tudok egy óra alatt megölni, és megint egy óra alatt életre kelteni». — «Lám ez most az igazi vőlegény, most hozzá is lehet adni a leányt», mondja a czár.

Hát ők megállapodtak, hogy hozzá adják a (czár) leányát.

«Csak távolítsd el, vidd a házadat mellőlem». — «Én ma éjjel el tudom vinni és új helyre tenni».

A császár hazament. A vőlegény megint (tkp. vissza) feldobta a tojást, a háza erre eltűnt (tkp. nem lett). Egy másik helyre ment és annál messzebbre (magasabbra) dobta fel, és annál (értsd: az előbbinél) nagyobb ház keletkezett.

Ők előkészítették a lakodalmat. Azután lakomáztak, lakmároztak. Azután vége is lett.

Jó mesterségével kicsalta a császár leányát.

Jegyzetek: 1. mort-tui 'способность, ремесло' | prest < or. простой | krėstanstvo < or. крестьянство | zanimaitšam < or. заниматься | velis, velis, velišti 'только теперь; послэ этого' | naževitni, nažitka, nažetka l. КАЛИМА 91.

2—6. elena < or. Елена | pit < or. пить | jist < or. ѣсть |

skatert < or. скатерть | *žarkeji-pražkeji* 'жареное-пряженое' | *pe-lat'sánid* a szótaghatár a *t* után van (nem *pela.t'sánid*!) | *peska* 'съ полѣномъ' | *plet* < or. плеть | *ši* 'рогатина, копьё' | *posluš-ník* < or. послушникъ ('посланецъ').

7—8. *zдорováitt'sini* < or. здороваться | *primitni* I. КАЛИМА 114 | *šlěduite* < слѣдуетъ | *iskustvo* < or. искусство | *taje pe mji-na?* 'это еще что?' | *ebedáitni* < or. объдаты | *raznei* < разный | *kušánne* < кушанье | *ku.tšem ugodno dom* 'какой УГОДНО ДОМЪ' | *stupaj na mesto* = ступай на мѣсто | *pizan viliš biri* < or. со стола все ушло обратно' | *vojska* < or. войска | *pramej* < or. прямой | *edalt* < or. отдалить | *villae* 'на новое мѣсто' | *šiiš ile (vile)* 'еще выше'.

Ezt a mesét is Anna H. Popova közölte velem. Jellemző, hogy ez az öreg asszony. — a ki otthon csak zürjénül beszél a hozzátartozóival és azt állítja és hiszi magáról, hogy olyan kevéssé tud oroszul, hogy őt oroszul akár «el is lehetne adni» —, mennyi orosz szót kever zürjén beszédjébe.

6.

1. *oleni-vileni starik-gozja. nalen veli kujim pi. i.džid pisg saldate ez boštini; medse i boštisni. boštisni i nušisni sijes služitni. šéšša loji vojna. gesudarlen vunema gortas sabla da kert-palitš. šéšša kutasni juavni, kodi pe verme med edje (edjen) vetlini. efi šuas: «me pe vetla kujim vo.» sili šuasni: «te pe tai dir vetlan (vetlini kesjan).» a starikidlen piđ šue: «me pe vetla kujim sudkien.» gesudar šue: «menam pe sen niv em, siliš pe i kor sabla da palitš.»*

6.

1. Él-van egy öreg házaspár. Nekik három fiuk volt. A legidősbik fiút nem vették be katonának; a másodikat bevették. Bevették és elvitték őt szolgálni. Azután háború lett. A császár otthon felejtette a kardját és vasbuzogányát (tkp. a császárnak otthon felejtődött a kardja és vasbuzogánya). Erre kérdezni kezdtek, ki tud leghamarább (elmenni és) megjönni. Az egyik mondja: «Én megjárom az utat három év alatt». Neki mondják: «Te bizony sokáig mész (akarsz menni)». Az öreg embernek a fia azonban így szól: «Én megjárom az utat három nap alatt». A császár mondja: «Nekem leányom van ott, tőle kérd a kardot és a buzogányt».

2. *šéssa siję medęđtšas munni, muništas sajavtęđđ i plešše muę inmedlas i keťš loųę. keťšen munas, munas mudžtęđđis. epet lukištas muę plešše i ruťš loųę. mudžtęđđ ruťš munas. šéssa mirje lukištas plešše i kai loųę (kaje perttšas). kajen munas i voas gesudar orde, pirás da i šetas zapiska gesudar-niľišli.*

niv i juale: «đir-e pe i kidž loktin?» siję vištalas: «me pe sudki na tolke lokti, a voii pe me keťšen, ruťšen i kajen.» — «ki,đžik pe te verman perttšini?» juale niv. siję kiťšovttšas gegresen dai keťš loųę. niľiš nožiťšen mišku vivšis vundas gense i tšišjan pie kertalas. šéssa geger pev gegertas i ruťš loųę. siję niv bara vundas mišku vivšis gen i tšišjan pie kertalas. epet saldat kiťšovttšas i kaje pere. kaiľiš eti pere neťšištas i tšišjan pie idralas. tšajen juktalas i zapiska saldat šeris baľli mededas. šetas i sabla da kert-paľitš.

3. *petas i bara keťšen munnį kutas, mu,đžas, ruťšen munas. munas, zev jona mu,đžas i kuž-turuna inę šoiťtšini vodas.*

2. Azután elindul ő. Megy egy kicsit, a míg el (nem) tűnt (a szemük elől), és homlokát a földhöz érteti és nyúllá lesz. Mint nyúl megy, megy, a míg el nem fárad. Megint hozzáüti homlokát a földhöz és rókává lesz. A róka megy, a míg el nem fárad. Azután egy tuskóhoz üti a homlokát és madárrá lesz (változik át). Mint madár megy és eljut a császárhoz. Bemegy és odaadja a levelet a császár leányának.

A leány kérdezi: «Sokáig és hogyan jöttél?» Ő elmondja: «Én még csak egy napig jöttem, és mint nyúl, róka és madár jöttem». — «Hogyan tudsz te átváltozni?» kérdezi a leány. Ő megfordul körben és nyúllá lesz. A leány szórt (tkp. szórét) vág le ollóval a hátáról és a kendőjébe köti. Azután megfordul köröskörül és rókává lesz. Az a leány megint szórt vág le a hátáról és a kendőjébe köti. A katona megint megfordul és madárrá változik át. A madárnak egyik tollát kitépi és a kendőjébe rejti. Teával kínálja meg (tkp. itatja) és levelet küld a katonával az apjának. Odaadja a kardot meg a vasbuzogányt is.

3. Kimegy és megint mint nyúl kezd menni, elfárad, mint róka megy. Megy, nagyon erősen elfárad és egy magas fűvel benőtt helyre (tkp. hosszúfüvű helyre) lefekszik megpihenni.

ku, tšem-ke deňeral (tšinovnik) set kutas munni i siliš kert-palitiše da sablate boštas. sije se, tšem jona uže, oz i kivilj. šessa deňeral sili iz golaas kertalas i vag šibitas.

va piššán sije addže šondi i kutas šondilj kemmišni: «leptj pe mene vašis.»

etšid kemmišas i vile, džik kajas. međis kemmišas i šondiš sijos perjas vašis.

4. *deňeral sabla i palitiš vajas gesudarli i gesudar kesje si saje nivse šetni.*

naje kutasni getevittšini svadba vile, a međis settše i voas, kodi vašid (vašis) petis.

niv šue ženikse: «taje pe me dine sablala ez voli, a so pe piris eni mort, silen pe tšuzemis tedsa, sije pe i volis.» i sijos korasni mate, džik i kutasni juášni.

5. *nišis kutas juavni: «kidž pe te volin?» sije kutas šuni: «ke, tšen pe me lokti» i sije ketš loui. ke, tšislen špina rivšis vun-*

Valamilyen tábornok (hivatalnok) arra kezd menni és elveszi tőle a vasbuzogányt és a kardot. Ő olyan erősen alszik, nem is érzi (hallja). A tábornok azután követ köt a nyakába és bedobja a vízbe.

A vízből meglátja ő a napot és elkezd a napnak könyörögni: «Emelj ki engem a vízből».

Egyszer könyörög és magasabbra (feljebb) emelkedik (száll). Másodszor könyörög és a nap kihúzza őt a vízből.

4. A tábornok a kardot és a buzogányt elhozza a császárhoz és a császár öhozzá akarja adni a leányát.

Készülni kezdenek a lakodalomra, azonban odajön a másik is, a ki a vízből kijött.

A leány mondja a völegényéről (tkp. a völegényét): «Ez nem jött hozzám a kardért, de nézd csak, most bejött egy ember, annak az arcza ismerős, az jött (hozzám)». És ő közelebb hívják és elkezdenek kérdezősködni.

5. A leány kezdi kérdezni: «Hogyan jöttél?» Az kezdi mondani: «Nyúl alakjában jöttem én» és ő nyúllá lett. A nyúlnak a hátáról szőr van levágva, a leány meg megnézi a kendője

dıştema gense, a nilis tışışjan peleşis (peleşsis) vidlas: setis i em genis. şessa rutş loqe. rutşlen toze mişku virşis gen vundıştema i niv baru perjas gen; gen rutşlen i em. şessa kai loqe i pere eti abu. niv perjas tışışjan piş i pere setis i velema.

şessa kutasni saldates juavni: «miyla pe a tışid en vai sablate da palitışte?» sije şuas: «muđzi pe da şoitışini vodi i onmovşi. sek kosti i guşalemaeş mentşim. mene pe sije, kodi nuema sablase, vaş şibitema.»

juavni kutasni: «kidž pe petin vaşid (vaşis)?» — «me pe şondili kemmişi i sije leptis.»

şessa medşe boştasni, kertalasnı stolb berde i lişlasni. a saldatışked i svadba kutasni leşedni. piruitasni zev bura.

csücskét (tkp. csücskéből): onnan való a szőr. Azután rókává lesz. A rókának szintén szőr van levágva a hátáról és a leány megint kiveszi a szőrt, a szőr a rókáé. Azután madárrá lesz és egy tolla hiányzik (tkp. nincsen). A leány kiveszi a kendőjéből és a toll onnan való is volt.

Azután kérdezni kezdik a katonát: «Miért nem magad hoztad a kardot meg a buzogányt?» Ő mondja: «Elfáradtam és lefeküdtem pihenni és elaludtam. Azalatt ellopták tőlem. Engem az, a ki elvitte a kardot, a vízbe dobott».

Kérdezni kezdik: «Hogyan jöttél ki a vízből?» — «Én a napnak könyörögtem és az kihúzott».

Azután fogják a másikat, egy oszlophoz kötik és agyonlövik. A katonával meg kezdik a lakodalmat elrendezni. Nagyon jól lakomáznak.

Jegyzetek: 1. *saldate ez boştni* 'въ солдаты не взяли' | *voyna* < or. война | *kert-palitş* 'желёзную палку, палицу' | *vetşini* 'сходить' | *starikidlen piid* érdekes példája a 2. szem. de-terminatióinak | *sudki* < or. сутки.

2. *muniştas* 'прошелъ немного' | *sajavteđz* 'пока не скрылся, не стало его видно' | *inmedlas* 'приложилъ' | *muđz-teđziş* 'до усталости' | *lukiştas* 'ткнулъ' | *mirje* 'о певъ' | *kajen* 'птицей' instrumentalis-essivus | *pere* < or. перо | *zapiska* < or. записка | *sudki na tolke* 'сутки еще только' | *nožitş* < or. ножницы (l. КАЛИМА 93 | *geger pev gegertas* 'кругомъ повернется' | *kaje pere* 'въ птицу превратится, обернется' | *saldat*

šeris 'съ солдатомъ (пошлетъ)'; *éppígy: me mededi si šeris denga* 'я послать съ нимъ деньги'.

3—4. *kuz-turuna in* 'мѣсто съ высокою травой' | *deneral, general, jeneral* < or. генераль | *iz golaas kertalas* 'камень привязаль на шею' | *vile, džik kajas* 'по выше поднялся' | *šue žėnikse* vö. *kutisni meda medse šuni, mamse kutisni šuni* Fokos 123 | *ez voli* 'не приходилъ' | *tšuzemis tedsa* 'у него лицо знакомое'.

5. *špina vivšis vundištėma gense* 'со спины отрѣзана шерсть' | *setiš i em genis* 'оттуда и есть шерсть'.

sek kosti 'въ это время' | *kertalasnį stobł berde* 'привязали къ столбу' | *ližlasni* 'разстрѣляли' | *saldatiškėd . . .* 'съ солдатомъ стали свадьбу ладить, приготовить'.

Ezt a mesét az előbb említett A. N. Popovának a menyee, Marija Jogorovna Zserebezova közölte velem Uszt-sziszolszokban.

7.

1. *kor-ke olis-vilis pop. silen veli kujim niv. kujimna'nis džideš nin, a veres saje muntemėš-na (verese settėmėš-na). kujimna'nis oleni pop-na'n vilin i luniš lune kizeni. etšid pop vetlas bazare, i sen medalas kazakes. kazak šure silį pel-vundiš kod' i zev juviš. kiłtše pop oz istį sijees, settše i voše lun kik keže.*

istas pop kazakes kare nuni kartupel', vuzavni bazar vilin. kazak vetlas kujim lun. kor voas siję gortas, stav niłis poplen uškėdšasni kazak dine. kutasni juvašni, miį karis addžilin, miį

7.

1. Egyszer élt-volt egy pap. Neki három leánya volt. Mindhárman már nagyok, de még nem mentek férjhez (még nem adták férjhez). Ők mindhárman a pap kenyereén élnek és napról napra híznak. Egyszer a pap vásárra megy és ott egy munkást fogad fel. Nagyon vakmerő és iszákos munkása akad neki. A hová csak küldik (tkp. a hová nem küldik), oda vész két napra.

A pap küldi a munkást a városba burgonyát vinni, eladni a vásáron. A munkás odajár három napig (három nap alatt teszi meg az utat oda s vissza). A mikor haza jön, a papnak a leányai mind a munkáshoz rohannak. Elkezdének kérdezős-

bazarin vuzaleni i mi kazak nebema. kazak suue: «karin bidsen na bur, vuzaleni bid-sama tor». «mi že me vištala nebemen? — dumajte kazak. pop-nivjas jeješ. petkedla aššim zavodes i vištala, mi sije nebi.» sidž i veštas. kiskas gatš piš i šuvas pop-nivjasli: «to, nebi aslim vil-peles zu.» pop-nivjas juvaleni: «kidž-ne tajeen kole zuašni?» kazak suue: «kole-ken (kole-ke), petkedla. tolke kole etkenli petkedlini.»

2. *med vodž boštas idžid nivse popliš i petkedas saraje, petkedlini, kidž kole zuašni vil zueg. zualas, zualas, idžid nivli zev vil zu kažitštas. šessa šer-kost nivse zualas i sili zev kazak-len zu kažitštas. med berin med ištet nivse petkedas i zualas, zualas zev jona.*

seksaň (sekišaň) pop-nivjas kazak bersa i vetlišeni. seštsem lešid nali kažitštas silen zu. berti kazak aššis mate voas.

kor-ke med idžid nilis i kutas kazakliš korni nebni zu.

ködni, mit láttál a városban, mit adnak el a vásáron és mit vett a munkás. A munkás mondja: «A városban még minden jó, mindenféle dolgot adnak el». «De mit mondjak hogy vásároltam (tkp. mit jelentek vásároltnak)?» — gondolkozik a munkás. A pap leányai bolondok. Megmutatom a magam penis-ét és (azt) mondom, hogy azt vettem». Így is tesz. Kihúzza a gatyájából és mondja a pap leányainak: «Lám, újfajta keféet vettem magamnak». A pap leányai kérdezik: «Hogy kell hát ezzel kefélni?» A legény mondja: «Ha tetszik, megmutatom. Csakhogy egyenként kell megmutatni».

2. Először a legidősebb leányát fogja a papnak és kivezeti a színbe megmutatni, hogyan kell az új kefével fésülni. Fésüli, fésüli, a legidősbik leánynak nagyon tetszik az új kefe. Azután a középső leányt fésüli meg és neki is nagyon tetszik a legény keféje. Utoljára a legkisebbik leányt vezeti ki és fésüli, fésüli nagyon erősen.

Ettől az időtől kezdve a pap leányai a legény után futnak. Olyan jónak tetszik előttük (tkp. nekik) az ő keféje. Utóbb a legény maga szükségbe jut.

Egyszer a legidősbik leány meg akarja venni a legény keféjét (tkp. kezdi a legénytől kérni megvásárolni a kefét).

kazak siliš kujim-šo tšelkevei boštas vodž-viv; a zu keşjías šetni berindžik. šer-kost niv dēnga tšukertas i kutas kazakliš aslis nebni korni. kazak siliš tšetš kujim-šo tšelkevei boštas. med berin i i,tšet nilisli vuzalas kujim-šo tšelkevejiš. stavnis naje nebasni zu kazakliš meda medšis gušen. bidenli kole zu aslis etnasli.

3. kazak dir oz kut šetni zu, a pop-nivjas gušėniken, med meda medis oz kivlini, bid lun siliš korenj zu. kazakli dišėdas najeliš korem kivzini i koras kujimnan tšoise kupaitšsini. bid tšoilė kupaitšsigen keşjías zu šetni.

voasni va dore. kazak pertšsías. pop-nivjas addžasni zu i kutasni gorzini: «taje menam zu! taje menam zu!» kazakliš netškeni, gabraleni. kazak skermas, boštas kias asšis dobrase i ile bite šibitas vaas. a,tšis vaas sunlas, šėšša petas lia vile i paštásas.

4. pop-nivjas, vidtšig tirji kazak vile, kutasni korsni vais

A legény háromszáz rúbelt vesz tőle előre; a kefét meg igéri, hogy későbben adja oda. A középső leány pénzt gyűjt össze és a maga részére akarja a legénytől megvenni (tkp. kezdi a legénytől magának megvenni kérni). A legény tőle szintén háromszáz rúbelt vesz át. Utoljára a legkisebbik leánynak is eladja háromszáz rúbeléért. Ők mind megveszik a legény kefáját, egymás tudta nélkül (egymás előtt titokban). Mindnek egyedül magának kell a kefe.

3. A legény sokáig nem akarja (tkp. kezdi) odaadni a kefét, a pap leányai azonban titokban, egyik hogy a másik ne hallja, minden nap kéri tőle a kefét. A legény megünja az ő kérésüket hallgatni és mind a három nővért hívja fürödni. Mindegyik nővérnek fürdéskor igéri hogy odaadja a kefét.

A víz partjára érnek. A legény levetkőzik. A pap leányai meglátják a kefét és kiáltani kezdik: «Ez az én kefém! Ez az én kefém!» A legénytől el akarják tépni (tkp. tépik, rángatják), szorítják. A legény megharagszik, kezébe veszi a maga jószágát és mintegy messzire dobja a vízbe. Ő maga a víz alá bukik (tkp. belemerül a vízbe), azután kimegy a homokra és felöltözik.

4. A pap leányai, a legényt szidva (tkp. szitkozódva a

zu. sungišlasni pidese, d'žis, ňe-una oz stavnis vejini. zu ňe-kidž oz vermini vaiš addžini. koršasni, koršasni, munasni batisli norášni kazak vile. voasni. «mij ňin jeijas sidž kotralannid?» šuue nali pop. «oi, bate, bate, kazakid mianes perjalis. mianli kujimnanimli vuzalis etik zu. kujim-šo tselkevejen mortliš boštis. a eni ňe-kodli ez šet, a šibitis zuse vaę. munam, bate, koršni, zev ed lešid zuis. mianes unaiš zev zualis.» — «ku, tšem se, tšem dona zu ňin tianli, jei, jasli, vuzalis kazak?»

nivjas tšetš kiskasni popes koršni zu. pop pertššas, piras vaę i kutas nivjasked koršni vaiš kazakliš zu. kidž-ke med idžid nilisli poplen zavodis šure kias. sije pondas goržini: «šuri zuid, šuri!» pop šuue: «mij, te jei, min-li, mij-li?» setšge-že loktasni i muked nivjasis i stavnis kutasni šuni: «taje, bate, kazakidlen i zuid!»

pop geger-voas, ku, tšem zu kazak vuzavlema nivjasisli i mijen sije zuavlema najees.

legényre) kezdik a vízben a kefét keresni. Alámerülnek a fenekéig, nem sok (híja, hogy) mind bele (nem) fúlnak. A kefét sehogy sem tudják a vízben megtalálni. Keresik, keresik, elmennek apjuknak a legényre panaszkodni. (Haza) jönnek. «Mit szaladtok úgy, ti bolondok?» mondja nekik a pap. «Jaj, atyám, atyám, a munkásod becsapott minket. Nekünk mindhármunknak egy kefét adott el. Háromszáz rübelt kapott mindegyiktől. Most meg senkinek se adta oda, hanem a vízbe dobta a kefét. Menjünk, atyám, megkeresni, mert nagyon jó a kefe. Minket sokszor nagyon megfésült». — «Micsoda olyan drága kefét adott hát el nektek bolondoknak a legény?»

A leányok egyszerre húzzák a papot, a kefét keresni. A pap levetkőzik, bemegy a vízbe és kezdi a lányokkal együtt a vízben a legény kefét keresni. Valahogyan a legidősbik leánynak kezébe akad a papnak a penise. Ő elkiáltja magát (tkp. kezdi kiáltani): «Megkerült a kefe, megkerült!» A pap mondja: «Mit, megbolondultál-e vagy mi?» Oda jön a többi leány is és mind kezdik mondani: «Ez, apám, a legénynek a kefeje!»

A pap megérti, (hogy) milyen kefét adott el a legény a leányainak és mivel fésülte ő meg őket.

Jegyzetek: 1—2. *kazak* < or. казакъ (слуга, молодець, работникъ) | *peľ-vundiš*. = or. ухорѣзь, szóserint: 'fűl-levágó', jelentése: бойкій, вострый, отчаянный, разбойникъ | *settšé* i *voše lun kik keže* 'туда и пропадает дня на два' | *zu* 'гребень, чесалка, щетка для льна' | *sarai* < or. сарай | *mate voas* 'погибъ, заматался'.

3—4. *dišedas* 'надоѣсть'; *kazakli dišedas najeliš koreṁ kivzini* v. *kazakli dišedas nalen koreṁ* 'a legény megúnja az ő kérésüket' | *kupaitšini* < or. купаться | *sungišlini* 'низь головой нырять' | *ne-una* 'не-много, чуть, чуть-чуть' | *ed* < or. вѣдь.

Ezt a mesét Alekszander Georgijevics Frolov közölte velem Usztsziszolszokban.

8. *dur ivan*.

1. *olis-vilis starik-gozja. nalen kujim pi veli; kikis veli zev bureš, a koimedis jei. mam-bat i šueni*: «*jei ivan, mi nem oge tenid kolei, a mi mijan em, stavse kolam kik pili.*» *si-berin batli žal loui aslas piis, i kor pondis kuvni, to šuis aslas pili*: «*koñerei te menam piei, menim žal tene, mi mi oge ñinem tenid kolei. kor me kula, to te vetli menam gu vile kujimiš voi-šer kadin i me tenid vištala kivjas i seki adžan, mi loue sije kivjassis.*»

olisni-vilisni i bat kuli. kik pi, mi veli batlen, stavse boštisni i jukisni. a jei ivanli ñinem ez šetni. bat kuli i gualisni.

8. Bolond Iván.

1. Élt-volt egy öreg házaspár. Nekik három fiuk volt; kettő nagyon jó volt, a harmadik azonban bolondos (volt). A szülei mondják: «Bolond Iván, mi semmit se hagyunk rád (tkp. neked), hanem, a mink van, azt mind két fiunkra hagyjuk». Azután az apa megsajnálta a fiát és a mikor halálán volt, akkor (így) szólt a fiához: «Szegény fiam te, én sajnállak téged, hogy mi semmit se hagyunk rád. A mikor én meghalok, akkor te menj az én síromra háromszor éjfél idején és én majd mondok neked szavakat, és azután meglátod, mi lesz azokból a szavakból».

Éltek-voltak és az apa meghalt. A két fiú, a mi az apjuké volt, azt mind vették és felosztották. Bolond Ivánnak azonban semmit se adtak. Az apa meghalt, és eltemették. Akkor eszébe

seki dum vilas usi jezi i va'nli, miži vištalis kuligas bat. i seki munis jezi i va'n bat-gu vile. bat-gu vilin jurbitis sije zev jona. kor koimedis loktis bat-gu vile, to zev jona onmovsis i veten addze Bates. bat sili i suę: «musa piei, mun te vere, seten em kiz tsurka i te bost gortis tser i mun vere i set i su: 'šivko-burko, meštšanneži voronko, lok me dine i pondi služitni, ki dżik i batli služitlin'».

2. jezi i va'n sadmas i munas gorte i dumajte: «ak, zbil-ke esken, lešid-že.» aski ritin boštas jezi i va'n tser i munas vere i veštás, ki dżik bat vištalis, i louę si dżik, ki dżik bat vištalis. loktas vev zev jon; niršis bi petę. jezi i va'n sije ritin veles le džas, a atšis munas gorte. aski asiv patšerın kuile i kile: vokjas šojeni i šorniteni, miži tsar veštęma zev i dżid kerka una-sudta i das-kiked sudtaas puktema aššis nivę; kodi sije sud-taę dżis vermas tšetšištni, to si saje tsar šetas aššis niv. i suęni

jutott Bolond Ivánnak, a mit az apja halálakor mondott. És akkor kiment Bolond Iván az apja sírjára. Apja sírján nagyon erősen imádkozott. A mikor harmadszor jött az apja sírjára, akkor nagyon mélyen (tkp. erősen) elaludt és álmában atyját látja. Atyja (így) szól hozzá: «Kedves fiam, menj az erdőbe, ott van egy vastag tuskó, és te vigy hazulról fejszét és menj az erdőbe és vágj bele (a fejszédde a tuskóba) és mondd: 'šivko-burko, meštšanneži voronko (sötétszürke-sötétpej, táltos [tkp. jósló] ráró), gyere hozzám és kezdj (nekem) szolgálni, a mint apámnak is szolgáltál'».

2. Bolond Iván fölébred és haza megy és gondolja (magában): «Ah, ha ez igaz lenne, jó (lenne) bizony». Másnap este Bolond Iván fejszét fog és az erdőbe megy és (úgy) tesz, a hogy az apja mondotta, és úgy is történik, a hogy az apja mondotta. Egy nagyon erős ló jön; orrán tűz jön ki. Bolond Iván aznap este szabadon ereszti a lovat, maga meg haza megy. Másnap reggel a kemenczén fekszik és hallja: testvérei esznek és beszélnek, hogy a czár egy nagyon nagy, sokemeletes házat épített és a tizenkettedik emeleten helyezte el a leányát; a ki addig az emeletig tud (lován) ugratni, hát annak adja a czár a leányát. És mondják az anyjuknak: «Anyánk

mamli: «mame, zapte mižanli sojan-tor. mi kešjam vetlini tsar orde. kiš nin ešken mižanli tšettšištni, no ket vi, džedlam bur jezes.»

jeji i va'n kivze i dumaite: «me vetla». aski asiv vokjas tšukertšišni i munisni vev vilin. a jeji i va'n užas zev dir pattšer-šerin i kor-ke tšettšias i munas vere. seten tšukeštas aššis vev, pukšas si vile i munas tsar orde. tui vilin vetedas aššis vokjasse i setšem edje munas vokjas dinti, miñ naje pernapasasni i šuasni: «jen ali mort, jen ali mort».

3. jeji i va'n voas tsar orde. a seten uže tšukertšemaes nin zev una jez i muked tšettšalenj nin. jeji i va'n sidž-že tšettšištas i volas tolke šižimed sudtaedž i bergedšas i edje, džik munas gorte. ritin voisni vokjas i šorñiteni, miñ ne-kod ez vermi tšettšištni das-kiked sudtaedž, tolke etik šižimed sudtaedž tšettšištis. «oge tedej, jen ali mort.» a jeji i va'n pattšer vilin kuile i šerale vokjas vilin, miñ abu tedemaes sijees.

askia lunę tsar bara kore jezes i ki, džik vokjas, si, dži i

(tkp. anyám), készíts elő számunkra ennivalót. Mi el akarunk menni a csárhoz. Már hogy ugrathatnánk mi, csak a derék embereket akarjuk legalább megnézni».

Bolond Iván hallgatja (ezt) és gondolja (magában): «Én elmegyek». Másnap reggel a testvérei összejöttek és elmentek lóháton (tkp. lovon). Bolond Iván meg nagyon sokáig alszik a kemence tetejének a közepén, egyszer aztán fölkel és az erdőbe megy. Ottan előhívja a maga lovát, ráül és megy a csárhoz. Az úton utóléri a testvéreit és olyan gyorsan megy el a testvérei mellett, hogy ezek keresztet vetnek magukra és mondják: «Isten avagy ember, isten avagy ember».

3. Bolond Iván a csárhoz jön. Ott meg már nagyon sok nép gyűlt össze és a többiek már ugratnak. Bolond Iván szintén ugrat és csak a hetedik emeletig jut el és visszafordul és gyorsan haza megy. Este megjönnek a testvérei és beszélnek, hogy senki se tudott a tizenkettedik emeletig felugratni, csak egy (ember) ugratott a hetedik emeletig. «Nem tudjuk, isten avagy ember». Bolond Iván meg a kemenczén fekszik és nevet a bátyjain, hogy nem ismertek reá.

Másnapra a csár megint hívja az embereket és éppúgy

jei i va'n bara munisni tsar orde. miian jei i va'n ta-lun tsettsistis ekmised sudtaedz. muked-ze jona lupkiddzika. ritin bara vokjas divuittseni, mij kod-ke uze tsettsistis ekmis sudtaedz. a miian jei i va'n sije i tede, mij serale da serale.

koimed lun uze tsar kore jezes. jei i va'n vokjaked bara munis tsar orde. i seten tsettsistis i vois das-kik sudtaedz. kor sije volis das-kik sudtaedzis, to tsar-niv laskis jei i va'ni ple-sas assis nima tsun-kitz.

4. *kimin-ke lun berin tsar pondis korsni sije mortes, kodi tsettsistis das-kik sudtaedz no ne-ki dzik ez vermni addzini.*

jei i va'n-ze addzas, kizdik jugjale ples vilin tsun-kitz, kertalas plesse zev omelik trapjeen (ruzumen). kor-ze pattser vilin okota lue siji vidzedlini tsun-kitz vile, to seki sije razlivlis assis kertedse. vokjas-ze addzasni, mij pattser vilin jugid, zavoditsni vidtsini, mij jei i va'n bien vorse.

eti lue tsar koris as berdas stav jezse, kodi veli sije tsarstvoin. seki si orde lozi munni i jei i va'ni. tsar stav jezisi,

mint a testvérek, Bolond Iván is megint elment a czárhoz. A mi Bolond Ivánunk ezen a napon a kilenczedik emeletig ugratott, a többiek pedig sokkal (tkp. nagyon) alacsonyabbra. Este megint csodálkoznak a testvérei, hogy valaki már kilencz emeletnyire ugratott. A mi Bolond Ivánunk meg egyre csak nevet meg nevet.

Harmadnapja hívja már a czár az embereket. Bolond Iván a testvéreivel megint elment a czárhoz, és ottan ugratott és tizenkét emeletnyire jutott. A mikor följutott tizenkét emeletnyire, akkor a czár leánya odaragasztotta Bolond Ivánnak a homlokára a maga nevével ellátott (tkp. neves) gyűrűjét.

4. Néhány nappal rá a czár keresni kezdte azt az embert, a ki tizenkét emeletnyire ugrott. De sehogy se tudták megtalálni.

Bolond Iván pedig látja, hogyan csillog a gyűrű a homlokán, nagyon rossz ronggyal körülkötöti a homlokát. A mikor meg a kemenczén kedve támad a gyűrűjét nézni, akkor leoldotta a kötését. A testvérei pedig látják, hogy a kemenczén világos van, elkezdtek szitkozódni, hogy Bolond Iván tüzzel játszik.

Egyik nap a czár magához hívta az egész népét, a mely abban a birodalomban volt. Akkor Bolond Ivánnak is el kellett hozzá mennie. A czár az egész népének, a szegények részére és

korisjasli i bidsenli ve'tsis pir. kor pondisni vi'džedni bid mortes, i lohtisni je'i i va'n dine. to sek tsar-niv pondis juavni je'i i va'nes, miila sije kerteda. je'i i va'n-že šue: «mentsim plešes kurttsis tšuškan-zi.» je'i i va'nliš pondisni ražni kerted i addžisni, mii veli silen pleš vilas. seki tsar-niv koris aššis batse i petkedlis sili aššis žėnikse. seki tsar tšektis boštni je'i i va'nes, miškini i paštedni. kor-že je'i i va'n petis miškemen i paštedemen, to nekod ez vermi sijees tedni, daže vokjasis. i sije berin (si-berin) je'i i va'n getrašis tsar-niv vilin. piruitisni tšelej vo. me tože seten veli, vina i ma juji (juji), no tolke uskes ketedi, a vomge ez voli.

mindenki részére lakomát rendezett. A mikor minden embert meg kezdtek nézni, eljutottak Bolond Ivánhoz is. Akkor a czár leánya megkérdezte Bolond Ivántól, hogy miért van kötése (tkp. miért kötéses ő). Bolond Iván meg mondja: «Az én homlokomat darázs csípte meg». Bolond Ivánnak a kötését leoldották és meglátták, a mi a homlokán volt. Akkor a czár leánya odahíttá az apját és megmutatta neki a maga vőlegényét. Akkor a czár megparancsolta, hogy fogják Bolond Ivant, mosdassák meg és öltöztessék fel. A mikor pedig Bolond Iván megmosdatva és felöltöztetve kijött, akkor senki se tudott rá ismerni, még a testvérei (se). És azután Bolond Iván nőül vette a czár leányát. Egy egész esztendeig lakomáztak. Én is ott voltam, pálinkát és méhsört ittam, azonban csak a bajuszomat nedvesítettem meg, de a számba nem ment (semmi).

Jegyzetek. A mese eleje nagyon hasonlít az előbbi gyűjteményemben *diš daņe* cím alatt közölt mese elejéhez (Zürjén népk. mutatványok 56). Ott a táltosló neve *šivko-burko, meštšanskeji voronko*. A *meštšanskeji* (tkp. 'polgári') és itt a *meštšanmeji* sajtáságos összekeverés és elferdítés eredménye; a megfelelő orosz mesében t. i. egy вѣщій 'jósló, jövendölő' lőről van szó.

1—2. *menim žal' tenę* 'мнѣ жаль тебя' vagy: *menim žal' te* | *set* 'ударъ топоромъ' | *suda, sudta* 'emelet, réteg, magasság, termet'; *sudaa* '-magasságú, -emeletes'; *et-suda, et-sudta* 'egy-magasságú, egyenlő magasságú'; *kik-suda, kik-sudta* 'kétemeletes' (l. még Fokos 49. l.) | *kis nin esken miianli tšettšištni* 'гдѣ (какъ) ужъ бы намъ скакать'.

3—4. *jona lapkiđđžika* ('jona e. tša. đžik sudtaedž tšettšaliski' 'sokkal kevesebb emeletig ugrottak') 'на много ниже' | *iva'n sije i tede, miš šerale da šerale* orosz szólás = то и знает что смѣтся да смѣтся | *laskis* 'прилѣпила' | *nima* 'со своимъ именемъ' | *ražlivlis* 'развязывалъ'.

A mese közlője az usztsziszolszki Алексъй Николаевичъ На дѣвѣ.

9.

1. *kor-ke, ne-kor-ke olis-vilis tsar. silen veli kujim pi. med i.đžid pišs veli še men nima, šer-kostis mitrei nima, a med i.štetiš i va'n nima. tsarlen veli zev i.đžid sad, kiten veli bid-tšama pujaš: jableg-pu, izum-pu i una muked pujaš. eši asivin tsar petis sadje i addže, kod-ke volema sije sadje voinas i zev jona taskätema siliš jablegjas: kimin šojema, šižim-minda tala-lemä da giledema. vot tsar i šue pižanli: «musa pijas, mentšim sad bidsen žugedemaes i oge-ke pondež karaulitni, to mižan ninem oz kol.» pijas i šueni: «bate, mi pondam karaulitni tentšid sad bid voi.»*

2. *eši voi munis sadje še men. no sije ez vermi voi-bid ovni, a zev regid onmovšis i ninem ez kivli. aski tšettšas še men*

9.

1. Egyszer volt, hol nem volt (tkp. egyszer-sohasem), élt-volt egy czár. Neki három fia volt. A legidősbik fiának Simon volt a neve (tkp. Simon nevű volt), a középsőnek Demeter, a legkisebbiknek meg Iván volt a neve. A czárnak volt egy nagyon nagy kertje, a hol mindenféle fa volt: almafa, szőlő és sok más fa. Egyik reggel a czár kiment a kertbe és látja, valaki éjjel bejött abba a kertbe és tönkretette az ő almáját (tkp. nagyon erősen megrontotta, pusztította az ő almáit): a mennyit megevett, hétszer annyit letaposott és elhányt. Hát mondja a czár a fiainak: «Kedves fiaim, az én kertemet egészen elpusztították, és hogyha nem fogunk örködni, akkor nem marad nekünk semmink». A fiai meg (így) szólnak: «Atyám, mi minden éjjel őrizni fogjuk a kertedet».

2. Első (tkp. egyik) éjjel Simon ment a kertbe. Azonban nem birt egész éjjel virrasztani, hanem nagyon hamar elaludt és

i addže, miĵ kod-ke volema voĵnas i zev jona bara taskajtema. meded voĵin munis mitreci i veĵtis sidz-že, kidz i semen.

koimed voĵin munis i tset pi i v a n. edva-edva vermis i v a n ovni siĵe voi, si dżik i onmovsedę. voi-šer kadin i v a n i addže: loktis sadje žar-pti,tsa i pondis kokavni tsarliš jableg. i v a n uškedťas si-vile, no oz vermi kutni, a tolke kias kole ėti pere. i v a n munis gorte i vištalis batli, kidz miĵ veli.

muked vokjas legasnisni i v a n vile, miĵla nali ez udaitťsi, a sili udaitťsis. i pondisni šuni batli: «bate, ledz miĵanes, mi koršam žar-pti,tsaes i vajam tenid.»

vokjas mungem berin i v a n tsetš pondis vezjišni batliš žar-pti,tsa (žar-pti,tsaes) koršni. bat ešken dir ez kesji ledžni, no addže, miĵ kole ledžni, i le dżis.

3. *i v a n tsar-pi pukšis vev vile i munis tuje. munis da munis i vois tui-veže, kiten veli sulale stolb. siĵe stolbsań veli mung kujim tui. ėti tuje veli gižema: «kodi taje tujed munas, to sili*

semmit se hallott. Másnap fölkel Simon és látja, hogy valaki éjjel bejött és megint nagyon erősen pusztitott. Második éjjel Demeter ment és ugyanúgy tett, mint Simon.

Harmadik éjjel a legkisebbik fiú, Iván, ment. Alig-alig tudott Iván azon éjjel ébren maradni, úgy elálmosodik. Éjjél idején Iván látja: odajött a kertbe a žar-madár és csipegetni kezdte a czár almáját. Iván ráveti magát, de nem tudja megfogni, hanem csak egy tolla marad a kezében. Iván hazament és elmondta az atyjának, mi hogyan történt.

A másik két testvér (tkp. a többi testvérek) megharagudott Ivánra, hogy miért nem sikerült nekik, neki meg sikerült. És így szóltak atyjukhoz: «Atyánk, ereszsz bennünket, mi megkeressük a žar-madarat és elhozzuk neked».

Miután a bátyjai elmentek, Iván szintén el kezdett kéredzkedni az atyjától a žar-madarat keresni. Apja sokáig nem akarta ugyan eleresztteni, de látja, hogy el kell eresztteni, és eleresztette.

3. Iván czárfi lóra ült és útnak indult. Ment meg ment és egy keresztúthoz ért, a hol egy oszlop állott. Attól az oszloptól három út indult ki (tkp. ment). Az egyik út felé (tkp. útra) (ez) volt felírva (t. i. az oszlopra): «A ki ezen az úton megy, annak

lešid loue ovni, no žar-pŕi,tsaeg oz addži». med tuje veli gižema: «kodi taje tujed (taje tui kuža) munas, sije kulas». i koimed tuje veli gižema: «kodi munas taje tujed, sije voštas aššis vevse». i va'n tsar-pi dumaitas, dumaitas, da i munas sije tujed, kiten veli gižema, mi kod seti munas, to sije voštas aššis vevse.

munas, munas, voas vere i pukšas šoitšini. drug veršis uskedštas zev i džid šera kejin i šojas tsar-pilš vevse. i va'n berdas, berdas da i onmovšas. aski tšetštas i oz ted, mi i vetšni. drug veršis pete šera kejin i šue: «mi-ne berdan, i va'n tsar-pi?» — «kidž og berd, šera kejin, te šojin mentšim vev, tak tenid lešid, a me kidž eni muna?» kejin i šue: «en teždiš! vai, pukši me vile. me tene nua, kittše okota.» i pukšas i va'n šera kejin vile i munasni zev edje. munasni da munasni i pondasni voni tsar-dvoretš ding. kejin i šue: «te mun, i va'n, vojnin tsar orde i bošt žar-pŕi,tsaeg, a sadekse en lišt boštni.»

4. vojnin i va'n munas tsar orde i boštas žar-pŕi,tsaeg, no

kellemes lesz az élete (tkp. élni), de a žar-madarat nem találja meg». A másik útra (ez) volt felírva: «A ki ezen az úton megy, az meghal». A harmadik útra meg (ez) volt felírva: «A ki ezen az úton megy, az elveszti a lovát». Iván czárfi gondolkozik, gondolkozik, és elindul azon az úton, a hol (az) volt felírva, hogy a ki arra megy, az elveszti a lovát.

Megy, mendegél (tkp. megy), egy erdőbe ér és leül megpihenni. Egyszerre kiront az erdőből egy nagyon nagy tarka farkas és megeszi a czárfi lovát. Iván sír, sír és azután elalszik. Másnap fölkel és nem tudja, mit is csináljon. Egyszerre kijön az erdőből a tarka farkas és (igy) szól: «Miért sírsz, Iván czárfi?» — «Hogyne sírnék, tarka farkas, te megetted az én lovamat, így neked kellemes, de én hogy megyek mostan?» A farkas mondja: «Ne bánkódjál! Nosza ülj fel én reám. Én elviszlek, a hová kedved (tartja)». És Iván felül a tarka farkasra és nagyon gyorsan mennek. Mennek, mendegélnek (tkp. és mennek) és a czári palotához jutnak (tkp. kezdenek érni). A farkas mondja: «Te menj, Iván, éjjel a czárhoz és vidd el a žar-madarat, de a kalitkáját ne merd elvinni».

4. Éjjel Iván a czárhoz megy és fogja a žar-madarat, de

addžas, miž zev mižša sadekis, i pondas boštni i sadekse, no seki sadmasni slugajasis tsarlen i kutasni i va'nes i nuasni tsar orde.

(me tati kola una, si, džik miž og ted jona, a miž loue i va'neked, vištala :)

tsar tšektas i va'nli zev una bur-tor veštni, a kor sije stavse veštas kejjinked, to šetas i va'nli aššis nivse da žar-pti, tsase (žar-kašse). si-berin i va'n munas gortę bał orde i eni ole-vile.

látja, hogy nagyon szép a kalitkája, és a kalitkát is kezdi venni. De akkor fölébrednek a czár szolgálói és elfogják Ivánt és a czárhoz viszik.

(Én itten sokat kihagyok, minthogy nem nagyon tudom, de (hogy) mi lesz Ivánnal, (azt) elmondom :)

A czár megparancsolja Ivánnak, hogy nagyon sok jó dolgot csináljon, és a mikor ő mind megcsinálja a farkas segítségével (tkp. a farkassal), akkor odaadja Ivánnak a maga leányát és a žar-madarát. Azután Iván hazamegy az apjához és most él-van.

Jegyzetek. 1. *šemen* < or. Семень | *mitrei* < or. Дмитрий, Дмитрий | *bidšama* < *bid-šama* | *jableg* < or. яблоко, яблокъ l. KALIMA 55 | *ižum* < or. изюмъ | *asilyn* mellett *asivyn* is használatos | *taskaitema* 'истаскаль, испортиль' | *kimin šojema, šižim-minda* . . . v. *miida šojema, šižim si-minda* . . .

2—3. *meded vojijn* 'második éjjel', *med vojijn* 'másik éjjel, második éjjel' | *žar-pti, tsa* < or. Жарь-птица (mesebeli madár) | *bał esken dir ez kesji ledžni* 'отець бы долго не хотѣлъ пускать' | *tui-vež* 'перекрестокъ, распутие' | *tsar-dvoretš* (v. *sar-dveretš*) *dine* 'къ царскому дворцу'.

4. *si, džik miž* 'такъ какъ' | *bur-tor veštni* 'добра сдѣлать'.

A mese közlője az usztsziszolszki A. H. Надѣевъ.

10.

1. *peris ded vodis pattšer vile i pondis posni tšelädli šuni:*
«vot perišmannid da bid li kutas kivni lok povodda vo, džin, a eni

10.

1. Az öreg nagyapa lefeküdt a kemencze tetejére és kezdett a kis gyerekeknek beszélni: «Lám, meg fogtok öregedni és minden csontotokat érezni fogjátok (tkp. minden csont meg fog

ti ještšje ningem na ode kile i me kor tian-kod veli, povoddate miškuen eg vermivli tedni». — «a dir-e nin te olan svet vilin?» jualisni tselad. «da šizim-das ekmišed ar nin zavodittše, kidž me mu vilin a tšimes kiskala. vot berja vojase jona šekid, kor ar lokte. a bura-ke kedžedgas, lokmas regid nin. bara šonid, gaža gožem koli ta-vo keže, bara ile kilalim vožlañ. mededttas eni puškini ke džid vož-tev, mededttasni turebjas i limjen geger mianges tirtas; ke džid, pianjas, ke džid vož-more dorin.»

2. «a mižla, dede, sije abu vek gožem-kod šonid? mižla telis ovle?» jualis etik detina dedliš. — «a vot, musa pianjas, dir me oli i bur jezliš kivivli, mižla gožem i tev vežlášeni. olam ni mu vilin, a muis mižan kuttšiše more-okian vilin. ile-ke muman mu-ponedžis, pože addživni i sije more-okianse, kod vilin stav belej svetis sulale, i una jez addživlivlenni sijegs. si džik inš sulale mižan mu okian vilin; a gožem-ar vežlaleni tevjas. kodarin

érzeni) rossz időjárás előtt, most azonban ti meg semmit se éreztek. Én is, mikor a ti korotokban voltam (tkp. olyan voltam, mint ti, hozzátok hasonló voltam), nem tudtam az időjárást hátammal megérezni (tkp. megtudni). — «Hát régóta élsz te már a világon?» kérdezték a gyerekek: «A hetvenkilen-czedik ősze kezdődik már (annak), hogy a földön húzom az életemet (tkp. magamat). Lám, az utolsó években nagyon nehéz, a mikor az ősz jön. De alighanem már hamar hideg lesz, rossz lesz (az idő). Megint elmúlt erre az évre a meleg, víg nyár, megint messzire úsztunk észak felé. Elkezd majd most fújni a hideg északi szél, elkezdődnek a hófergetegek és minket köröskörül elborít a hó (tkp. hóval tölt meg). Hideg van, gyerekek, hideg van az északi tengernél».

2. «De, nagyapám, miért nincs mindig meleg úgy mint nyáron? Miért szokott tél lenni?» kérdezte az egyik fiú a nagyapjától. — «Hát lám, kedves gyerekek, én sokáig éltem és jó emberektől hallottam, hogy miért váltakoznak nyár meg tél. Mi a földön élünk, a földünk meg az óceántengeren nyugszik. Ha messzire mész egészen a föld végéig, látni is lehet azt az óceántengert, a melyen az egész nagy világ áll, és sok ember látja is azt. Így áll hát a mi földünk az óceánon; a nyarat-

šondi sulale, tedannid-e?» jualis ded. «tedam, lun-vilin», šuisni tšelád. — «no vot lun-vilin i med šonid pir, i stav šonid miian šondiš loue. gožem miian mu veli lun-vilin šondi berdin matin i gožem-tšez peltis šonid lun-tev. sije lun-telis i miianliš mute jetkis voi-viv i bara mi ilišmim šondiš i kedžededis. a tev-šerin mu med voi-vilin loue i med jon kedžidjas sek ovleni. špiridona sontse vorota lunšan voi-tev, kodi puškas ar-bid i tev-lid, miianliš mu pondas ber lunšan jetkini i lunjas kuždžik loueni, šondi kutas matišmini i bara šonid loue. sidž miianes voi-tev kupalnišša i van lun gegeredž pir nuas i sek samej lun-vilas šondi berd as ovle mu. lun-vilin lun-tev bara kutas tšepestni voilán i bara tevlan mededšam. sidž miianliš mu retledle tev voi-vivšan lun-vile i lun-vivšan voi-vile. kor šondi berde jetkas mu, sek gožem, a kor voi-vivlan, sek tev».

ősz a szelek váltakoztatják. Hol áll a nap, (azt) tudjátok-e?» kérdezte a nagypapa. «Tudjuk, délen», mondták a gyerekek. — «No lám, délen van is mindig legmelegebb és minden melegünk a naptól van. Nyáron a mi földünk délen volt közel a naphoz (tkp. a nap mellett) és egész nyáron meleg déli szél fűjt. Az a déli szél a mi földünket észak felé hajtotta és mi megint eltávolodtunk a naptól és hidegebb lett. De tél közepén a föld legészakabbra lesz és akkor szoktak lenni a legkeményebb (tkp. legerősebb) hidegek. Szpiridon napfordulatának napjától kezdve az északi szél, a mely egész ősszel és egész télen át fúj, a mi földünket vissza dél felé kezdi hajtani és a nappalok hosszabbak lesznek, a nap közeledni kezd és megint meleg lesz. Az északi szél körülbelül egészen Keresztelő János napjáig (tkp. Ker. János napja körül) visz így bennünket folyton és akkor legdélebbre a nap mellett van a föld. Délen a déli szél megint észak felé kezd hajtani és megint a tél felé indulunk. Így kergeti a szél a mi földünket északról délre és délről északra. A mikor a nap közelébe hajtja a földet, akkor nyár van, a mikor meg észak felé, akkor tél van».

Jegyzetek: Ez az elbeszélés egy igen becses kosmogoniai mondát tartalmaz és eszünkbe juttatja a vogul mondának azt a felfogását, a mely szerint «Ha alvidéki (t. i.

Ob-alvidéki, északi) szél támad, a felvidéki tengerbe emeli őket; ha felvidéki szél támad, az alvidéki tengerbe emeli őket», a mit MUNKÁCSI magyarázata szerint úgy kell értenünk, hogy «a regé úgy képzei az ősemberek lakóhelyét, mint valami úszó jéghegyet, melyet a szél áramlata alá- s fölsodor» (Vogul Népk. Gyűjt. I. 198--9). A mondát közlöm, A. G. Frolov, a Luza-menti Векпоръ falvában hallotta egy öreg embertől (mint az elbeszélésben említi, a regélő 78 éves). Figyelembe véve, hogy ugyancsak a Luza vidékéről származik a Zürj. Népk. Mutatványok 4. lapján közölt epikai töredék is, föltehető, hogy e vidék népköltészetében más hagyományok is megőrződtek. Természetesen, ha hamarosan föl nem jegyzik őket, el fognak pusztulni, a hogyan elpusztultak pl. a vicsegdai nyelvjárás területén.

1. *bíd li kutas kivni lok povodda vo,džin* 'каждая кость будет лышна передь худой погодой' | *bura-ke kedžedgas* 'должно быть похолодбеть' | *lokmas* 'испортится погода' | *linjen geger mijanes tirtas* 'снѣгомъ кругомъ насъ занесеть'.

2. *muis mijan kullšisge more-okian vilin* 'земля наша держится на море-океанѣ' | *munan* 2. szem. determinatio | *belegi svet* < or. бѣлый свѣтъ | *kodar'in* 'на которой сторонѣ' | *jetkis* 'оттолкнулъ, подвинулъ' | *špiridona sontse vorota lunsán v. lun bergedšemsán* 'со дня Спиридона солнцеворота'; Szpiridon napja az orosz naptár szerint decz. 12-én (= decz. 25-én) van | *k. ivan lun gegeredž* 'приблизительно до Иванова дня, до около Иванова дня'; Keresztelő János születésének emléknapja jún. 24-én (= júl. 7-én) van (a nyári napfordulat idején) | *tšepstni* 'подталкивать'.

11. jež bagatir.

1. *važen olisni da vilisni eľeša popovitš mamisked da šilnež mogutš bagatir jež.*

eľeša popovitš munis mamisked vere turunla. turun vajisni i kutisni leptavni saraje. a nalen veli šizim-aresa eš. seni sije veľem soje turun. eľeša popovitš oz i tedli, kidž

11. jež hős.

1. Régen élt-volt (tkp. éltek és voltak) Papfi Elek az anyjával és az erős hatalmas jež hős.

Papfi Elek elment az anyjával az erdőbe szénáért. Hoztak (is) szénát és (ezt) a csűrbe kezdték felrakni. De volt nekik egy hétéves ökrük. Ez ott szénát eszik vala. Papfi Elek nem is veszi

silén turun-plastén leptišás eskid tšejš. «mame, me jona že jon — kutas šuni eľeša —, ledž mene vojuitni». — «tšev — šue mamis — tene višanasi bagatirjas.» a berinas leđžas i eľeša popovits munas.

2. *si vodž vilin munema tiškašni da gulaitni silneį mogutš bagatir jež. naje eľešaked etlačasni da i užmedtšasni. šesša na dine ritnas voasni jeđžid bagatir da gerd bagatir i kutasni naje šornitni da lešedtšini, kiđži nali vini kujim-jura bagatires. šornittšišas i pukašni sojni. jeđžid-jura da gerd-jura bagatirjas šojasni kujim-pudja komel, a silneį mogutš bagatir jež kik itšetik šerem tolke šojas. siliš kutasni juavni: «kis tenid vinid ta, tššem omela šojemnad?» a sije skermas da i šuas: «tššekhita-ke, stavnid ušannid da i kulannid.»*

jeđžid bagatir da gerd bagatir povšanasi da vojnas i pišjasni. silneį mogutš bagatir jež asilin tšettšas i kutas eľeša popovitses mededni gortas: «mun — šuas — te gortad da mamid dinin ņonás, a košasni tom-na.» eľeša popovits kiv-

észre, a mint a szénarakással együtt az ökrét is fölemeli (tkp. az ökre szintén fölemeltetik). «Anyám, én nagyon erős vagyok — kezdi Elek mondani — ereszszenem hadakozni». — «Hallgass — mondja az anyja —, téged megölnek a hősök». De azután engedti őt, és Papfi Elek elmegy.

2. Előtte elindult az erős hatalmas jež hős harcolni és jární. Ők Elekkel találkoznak (tkp. egyesülnek) és meghálnak. Este azután hozzájuk jön (tkp. jönnek) a fehér hős és a vörös hős és ők kezdenek beszélgetni és megállapodni, hogyan öljék meg a háromfejű hőst. A beszélgetésnek vége, és leülnek enni. A fehérfejű és a vörösfejű hős (tkp. hősök) egy három-pudos darab (nyers) tésztát esznek meg, az erős hatalmas jež hős azonban csak két kicsike karéj kenyeret eszik. Tőle kezdik kérdezni: «Honnan van neked erőd, mikor ilyen rosszul eszel (ilyen rosszul evésseddel)?» Ő megharagszik és (így) szól: «Ha egyet köhintek, ti mind elestek és meg is haltok».

A fehér hős és a vörös hős megijednek és éjjel megszöknek. Az erős, hatalmas jež hős reggel fölkel és Papfi Eleket haza kezdi küldeni: «Menj te haza — mondja — és szopj az

zas i munas. sílnei mogutś bagatir jez dumajtni pondas, kidź silij etnasisli vini kujim-jura bagatires, a vin silen niemśa abu velem.

3. addźas kiś-ke kebila. silij kertalas bežas tśarla, a kias bośtas śiren mavtem zir da i mededťsas. munig-tśeźis evťťsas, i biden: gut i gag śibde silij zirjas. a siję stavse lidde morten i giźę bid pu vile, miź simda tiśeťśa viema tan jez.

jez liddeni i zev jona poleni, miź seťťsem jon mort vetle i ne-kod oz liťt siked panidášni. jez munas, munas da i silij panidášas kujim-jura bagatir. kujim-jura bagatir nuźedťśema vev vilas. jez bagatir addźas i śuas: «te tunjásan, i me tunjása» i sidź-źę vodas i kutasni pad-vez geńitni. jezlen vev evťťse da evťťse, a ponas tśarla sidź i bergale. koimedis kutas geńitni da zev jona evťťstas. tśarlad goła vilas uśę kujim-jura bagatirli i kujimnan jurse vundas.

anyádnál, de hadakozni még fiatal vagy». Papfi Elek szót fogad és elmegy. Az erős, hatalmas jez hős gondolkozni kezd, hogyan ölhetné meg egymaga a háromfejű hőst, de ereje neki egyáltalában nem volt.

3. Valahol (tkp. valahonnan) meglát egy kanczát. Ennek a farkára egy sarlót köt, a kezébe meg szurokkal bekent lapátot vesz és elindul. Egész útja alatt (egész idő alatt, míg megy) legyezi magát (forgatja, ide-oda mozgatja a lapátot) és minden: légy meg rovar a lapátjára tapad. Ő meg mindezeket embernek számítja és minden fára ráírja, hogy annyi ezer embert öltek meg itt (tkp. . . . ember öletett meg).

Az emberek elolvassák (ezt) és nagyon félnek, hogy olyan erős ember jár (ott), és senki se mer vele szembeszállni. jez megy, megy és szembe jő vele a háromfejű hős. A háromfejű hős végig nyújtózkodott a lován. jez hős meglátja és (igy) szól: «Te jósolsz, én is jósolok» és éppen úgy fekszik le (a lovára) és keresztbe kezdenek nyargalni. jez-nek a lova legyezi magát meg legyezi magát (csóválja a farkát) és a végén a sarló szintén így forog. Harmadszor kezd nekivágtatni és nagyon erősen meglóbálja (a farkát). A sarló a háromfejű hősnek a farkára esik és mind a három fejét levágja.

4. *bagatir jež stav jurse vev-bežas kertalas da i mededťsas. nuę petkedľini. stav jez, kodi panid šure, pišjeni, med oz vi. kutisni šornitni, miš zev jon mort vijim i sije kujim-jura bagatires vięma, i miš si-kod jon ne-kod abu vevlema i oz lo: silen pe nimis šilneęi moguťs bagatir jež, si,džik i gižsęma khugaas. šesša kajęma vere i settše tšomje ovmedťsęma i eni ole-vile.*

4. *jež* hős a fejeket mind a lova farkára köti és elindul. Viszi megmutatni. Az emberek mind, a kik szembe jönnek, menekülnek, hogy meg ne ölje (őket). Kezdték beszélni, hogy van egy nagyon erős ember és az megölte a háromfejű hőst, és hogy olyan erős, mint ő, senki nem volt és nem lesz. Az ő neve az erős, hatalmas *jež* hős, úgy is írta alá a nevét (tkp. magát) a könyvben. Azután az erdőbe ment és ott egy kunyhóban (tkp. oda egy kunyhóba) berendezkedett és most él-van.

Jegyzetek: 1. *bagatir* < or. богатырь | *ęleša popovitš* (egy másik mesém szerint *aloša pop-pi*) < Алёша Попович | *šilneęi moguťs bagatir* < сильный могучий богатырь | *leptavni* 'поднимать' | *turun-plasten* 'съ пластомъ сьна' | *vojujtni* < воевать.

2. *ki,dži nali vini* 'какъ имъ убить' | *šornitťsias* 'кончится разговоръ' | *komel* 'сырое тѣсто скатанное въ комокъ' | *tšek-nita ke* 'если поперхнётся'.

3—4. *munig-tšęžis* 'все время, пока бхаль; въ продолжение всего пути' | *stavse lidde morten* 'всѣхъ считаетъ челоуѣкомъ' | *šinda tiše,tša . . .* 'столько тысячъ убито здѣсь людей' | *tunjášan* 'загадываешь, гадаешь, предвѣщаешь' (l. Fuchs, KSz. XII. 244) | *pad vež* 'крестъ на крестъ'; *kutasni pad-vež geņitni* 'стали въ противоположныя стороны скакать' | *ovmedťsęma* 'поселился'.

Ezt a mesét közlöm, A. G. Frolov, egy Visera-menti faluban hallotta, a hol egy ideig tanítóskodott. A Вишера a Vicsęgdának egyik mellékfolyója Uszťsziszoľskťól északkeletre.)

12. korás em.

1. komi jez getrásni vodž, kor najees oz boštni saldate, ili kor šemjain abu uđžališ. kor zonli voas getrásan pera, silii ai-mam korásni burđžik niv aslanis derevniais i pili šuasni, mi kole nin silii getrásni. ovle muked dirji, mi nıla-zonma i ašnis vodž-viv tedmásni. sek zon ai-mamli aťsis vištalas, kodi silii kole baba vile. kor ai-mam piked lešalasnii névesta jiliš, sek névesta orde mune mam ženiklen ili vez-an. muked dirji naje bošteni ješše bokevei jošđžik babaes, kodi jondžika šamme korásni. korásni munigen pástáseni bur platteen i vetšeni, mi med buris em. névesta orde voasni, kerkae pırasni, kujimiš perna-pas tšev-tasni i zdorováitšasni kezájivajisked. šesša (sésša) korásišjas pukšeni kik ešin koste i šueni: «šom veji, iz kipti.» si berin zavoditeni šorui dele jiliš. vištalasnii aslanis olem-vilem jiliš i šuasni, mi «mian pili kole nin getrásni. kezájika kole silii vaini».

12. Leánykérés.

1. A zürjén emberek korán nősülnek, ha (tkp. mikor) nem veszik be őket katonának, vagy ha a családban nincs munkás. Mikor a legénynek eljön a nősülni való ideje, a szülei egy jobb leányt keresnek ki az ő számára a maguk falujából és megmondják a fiuknak, hogy neki már meg kell házasodnia. Megtörténik néha, hogy a leány meg a legény maguk is előbb ismerkednek meg egymással. Ekkor a legény maga mondja meg a szüleinek, (hogy) ki kell neki feleségül. Mikor a szülők a fiukkal megegyeznek a menyasszonyt illetőleg (tkp. a menyasszonyról), akkor a menyasszonyhoz elmegy a vőlegénynek az anyja vagy a keresztanyja. Néha még egy ügyesebb idegen asszonyt is vesznek (maguk mellé), a ki jobban ért a leánykéréshez. Mikor leánykérőbe mennek, jó ruhába öltöznek és kiczífrádkodnak (azzal), a mi legjobb van. Jönnek a menyasszonyhoz, belépnek a házba, háromszor keresztet vetnek és üdvözik a háziakat. Azután két ablak közé ülnek a leánykérők és így szólnak: «A szén (faszén) elmerült, a kő följött (a víz felszínére)». Azután kezdik a dologról való beszélgetést. Beszélgetnek a maguk élete módjáról és mondják, hogy «a mi fiunknak már meg kell nősülnie. Asszonyt kell neki a házhoz hoznia». Megemlítik

kažitištasni sen-že, miđ nalen em nin i,đžid niv i sili pera veres saje munnı, i miđ enija nivjases dir oz pođ vidžni, tom jez baluđtšini vermasni. leđiđđžik loe, vodžđžik (vodđžik)-ke šetangetralan. nevesta-bat-mamli ke selem vilas voe žeńik, naje i vo,đže šorńi nugdasni, a omel-ke žeńik kažiłtše, sek kutasni šuarni, miđ «mian niv tom-na, med ješše gulaiłtištas, krasuıłtšıštas niv-juren», libe aslinis-na kole u,đžališ vile.

2. ješli-ke korášem vo,đže mune, geštitedasni korášıšjases i vo,đže korasni, i si berin naje gorte munasni. lun-mıst ili kik mıst bara voasni žeńiklen redńajas i žeńikes tšetš vajasni. pirigen šuasni: «mi asšınim kupełšes vajim tianlıš tevar vidlini.» nevestalen rednejiasıš šuasni: «loktej-že, loktej, dona bur geštajas! tevar mi tianlı petkeđlam, mian tevar na vidu, izjan ne-kułšem abu. ede-že omelte, ede-že brakuıte.»

šéšša pukasni tšai juni i geštšeńne saje. šojig, juig kosti

ott, hogy nekik már nagy lányuk van, és (neki) ideje hogy férjhez menjen, és hogy a mostani leányokat nem lehet sokáig (otthon) tartani, a fiatalok elkényeztetetik magukat (rossz útra térhetnek). Jobb lesz, ha hamarább adják férjhez-házasítják meg. Ha az eladó leány szüleinek tetszik a legény, tovább is folytatják (tkp. vezetik) a beszélgetést, de ha a legény hitványnak (meg nem felelőnek) látszik, akkor (azt) kezdik mondani, hogy «a mi leányunk még fiatal, hadd mulasson, kevélykedjék még kicsit leányfővel», vagy (azt) mondják, hogy) még nekik maguknak kell a munkához (tkp. munkásnak).

2. Ha a leánykérés folytatódik (tkp. előre megy), megvendégelik a kérőket és hívják, hogy megint jöjjenek (tkp. továbbra hívják) és azután ezek haza mennek. Egy nap mulva vagy kettő mulva megint jönnek a vőlegénynek a rokonai és magukkal hozzák a vőlegényt. Mikor belépnek, így szólnak: «Mi elhoztuk a magunk kereskedőjét a ti árutokat megnézni». A menyasszony rokonai (ezt) mondják: «Jöjjetek csak, jöjjetek, drága jó vendégeink! Mi megmutatjuk nektek az árút, a mi árunk megtekinthető, semmiféle hibája sincs. Ne ócsároljátok, ne selejtezzétek».

Azután leülnek teát inni és enni (tkp. a megvendégeléshez). Mialatt esznek, isznak, a vőlegény rokonai így szólnak:

ženiklen redña šuasni: «eni donjásni pondam. tevar donjásteg ne-kor oz boštlini. tian tevar, mian kupetš. kupetš ved vek lubitle donjásni. taje tevar nem keže neban; moz eske kupetš naklade kol, ni tevar med oz donteg mun». si berin koraleni pridannej i kozin: tšuvki, kapiš, kuž-tšišjanjas, sarapanjas, deremjas ženik-ai-mamli i stav red-vužislj. nevestalen redña terguittše, med eštadžik reskoden šetni. muked dirji eti lunen starse i kozin jilš i pridannej jilš eštedasni šorňi. a ovlivle, i teliš-tšež eti kivje oz vermini usni.

3. kor bidsen ladmedasni, veštšeni ki-kutem. stav matišdžik redña ženiklen i nevestalen tšukertšasni nevesta orde. sen nalen lešedasni ugoštšennę i bara stav jilš luštški šorňitasni. ženiklen batš da nevestalen batš meda-medli veškid kise šetasni i stav redñaen jenli jurbiteni. ozirdžikjas jurbiteni popen. sek-že ki-kutigen i ladittšasni, kor svad'ba veštšni. jenli jurbitem berin

«Most (az áraban) fogunk megalkudni. Árút alkudozás nélkül sohasem vesznek. Tietek az árú, miénk a vevő (kereskedő). A kereskedő mindig szeret alkudozni. Ezt az árút örökre veszi meg az ember; nehogy a kereskedő kárt szenvedjen (tkp. veszteségbe maradjon), se pedig az árú ne keljen el (tkp. menjen) olcsón». Ezután kéri a hozományt és ajándékot: harisnyát, kesztyűt, törülközőt, szarafanokat, ingeket a vőlegény szülei részére és egész rokonsága részére. A menyasszony rokonsága alkudozik, hogy kevesebb kiadással adják (férjhez a leányt). Néha egy nap alatt befejezik az ajándékot és a hozományt illető egész megbeszélést (tkp. az ajándékról is, a hozományról is befejezik a beszélgetést), de megtörténik, hogy egy egész hónapig nem tudnak megállapodásra jutni (tkp. egy szóba esni).

3. A mikor mindent elrendeztek, kézfogót tartanak (tkp. csinálnak). A vőlegénynek és a menyasszonynak összes közelebbi rokonsága egybegyűl a menyasszonynál (tkp. -hoz). Ott elkészítik a lakomát (tkp. megvendéglést) és megint mindent behatóan megbeszélnek. A vőlegény apja és a menyasszony apja egymásnak jobb kezüket nyújtják és egész rokonságul istenhez imádkoznak. A gazdagabbak pappal imádkoznak. Ugyanakkor kézfogókor megállapodnak, (hogy) mikor csinálják a lakodalmat. Miután istenhez imádkoztak, a vőlegény rokonságának bánat-

ženik-redňali šeteni pepjatka dēngaen ili kuṭṭsem-ke dobraen. dugdasni-ke űevestalen bat-mamīs šetni veres saje niṽse, sek že-ńikli i kole pepjatka.

ki-kutem berin i jenli jurbitem berin korāsem ponāše i zavoditasni lešedṭšini svadba vile. ženiklen i űevestalen redňa űebāšeni kožin. űevestali pridannei lešedeni i silen pedrugajasis vursēni si ordin. kor bīdsen űebavšas i vursišas, sek zavoditasni sur puni. sojan-juan dāštini pir keže.

pénzül (zálogul) pénzt vagy valamiféle holmit adnak. Ha a menyasszony szülei nem akarják (tkp. megszűnnek) a leányukat férjhez adni, akkor a vőlegénynél (tkp. -nek) marad a bánatpénz.

A kézfogó után és az istenhez való imádkozás után a leánykérés befejeződik és kezdenek a lakodalomra készülni. A vőlegénynek és a menyasszonynak a rokonsága nászajándékot vásárolnak. A menyasszony részére előkészítik a hozományt, és az ő barátnői ő nála varrogatnak. A mikor mindent megvettek és megvarrtak (tkp. meg van véve és meg van varrva), akkor sört kezdenek főzni, ételt-italt előkészíteni a lakomára (a lakoma idejére).

Jegyzetek: 1. *šemja* < or. семья | *koršasni burdžik niṽ* v. *koršeni burdžik niṽes* | *derevna* < or. деревня | *ovle* 'бывает' | *muked dirji* 'иной раз' | *niła-zcnma* l. Fokos, Nyr. XLII. 464 | *kole baba vile* 'нужна в жены' | *bokervei* < or. боковой | *jošdžik* 'повострбе, побойчбе' | *vettšeni* 'наряжаются' | *kežaijevaišked* 'с хозяевами' | *kipti* 'выплыл' | *kaštīštasni* 'намекнуть; czeloznak rá, megemlítik' | *baluittšini* < or. (из)баловаться ('развратиться') | *šetan-getralan* 'поженишь выдашь; összeházásítod' | *šelem vilas vog* tkp. 'szívükre jön' | *med krasuittšīštas* 'пусть покрасуется'.

2. *geštijas* v. *geštjas* l. KALIMA 52 | *na vidu* < or. на виду | *izjan* < or. изьянь | *brakuittni* < браковать | *geštšēńe*. *ugoštšēńe* < or. (у)гощенье | *donjāsni* 'торговаться' | *moz = med oz* | *naklad* < or. накладъ | *pridannei* < or. приданное | *tšucki* < or. чулки | *keriš* 'рукавица, перчатка' | *red-vuž* 'родня' | *reskod* < or. расходъ.

3. *sen nalen lešelasni ugoštšēńe* 'тамъ у нихъ приготовляютъ угощенье' | *tuški* l. KALIMA 79 | *stav redňaen jenli jurbiteni* 'всей родней Богу помолятся' | *šeteni pepjatka dēngaen...* 'даютъ попытку, залогъ (отступное) деньгами или какимъ-нибудь добромъ' | *pedruga* < or. подруга | *kor bīdsen űebavšas* 'когда все закуплено будетъ'.

Följegyeztem A. G. Frolov előadása alapján.

13.

ka, tša-rok puim.
etje sájis,
taje juis,
ezje kuralis,
 5 *taje karalis,*
etalj ninem ez sudžsi;
jukmese vala medis,
tup, tup, tup!

Szarkának való kását főztünk.

Ez megette,

ez megitta,

emez összekaparta (a maradékot),

5 ez lekaparta,

ennek semmi se jutott;

a kúthoz ment vízért;

tup, tup, tup!

Jegyzetek: Ezt a versikét (melyet Frolovtól hallottam) úgy mondják, hogy egy kis nyálat tesznek a gyerek markába; mialatt keverik, mondják az első sort. A következőt őt sornál a hüvelykujjra (2. sor), mutató újjra (3. sor) stb.-re mutatnak. A 7. sor mondása közben az újjal végig tipegnek a gyerek karján, míg a 8. sornál megesiklandozzák a gyereket. — Érdekesek itt a mutató névmás alakjai.

† *kuralis-karalis* tkp. ikerszó 'сокребалъ' l. *kuras-karas* Fokos 65.

14.

medla pelin tšin tšinale,
more vilin ru sulale.
ru-ke veli da more-ke veli,
juš-džo, džeg lebže
 5 *da peris kutš vetšše.*

A másik parton (tkp. oldalon) füst füstölög,
a tenger fölött köd áll.

Köd volt meg tenger volt,

egy hattyú-lúd röpül

5 és egy öreg sas üldözi.

*ku.tšei da ku.tšei,
vetlin da munin,
kiulin, addžilin.*

— «vetli da muni,

10 *kiuli, addžili.*

jugid saridž dorin

je.džid juš kivte.

je.džid juš bersais

kujim tsikiš vettše.

15 *kujimna nis bežaes.*

voddža-ke tsikiš

menam matuška.

šerja-ke tsikiš

menam so.tšuska.

20 *berja-ke tsikiš*

menam babaež.»

Sasom (és) sasom,

Jártál meg mentél,

hallottál, láttál.

— «Jártam meg mentem,

10 hallottam, láttam.

A tiszta tenger partján

egy fehér hattyú úszik.

A fehér hattyú után

három fecske fut.

15 Mind a háromnak farka van.

Az első fecske

az én anyuskám.

A középső fecske

az én húgocskám.

20 Az utolsó fecske

az én feleségem».

Jegyzetek: Ezt az — ú. l. allegorikus szerelmi — dalt A. G. Frolov a Luza-melléki Берморъ falvában hallotta és ott készült följegyzése alapján közölte velem Usztsziszolszokban.

3. ru-ke, more-ke l. Fokos 49.